

2000'li Yıllarda İşçi Sınıfının Durumu

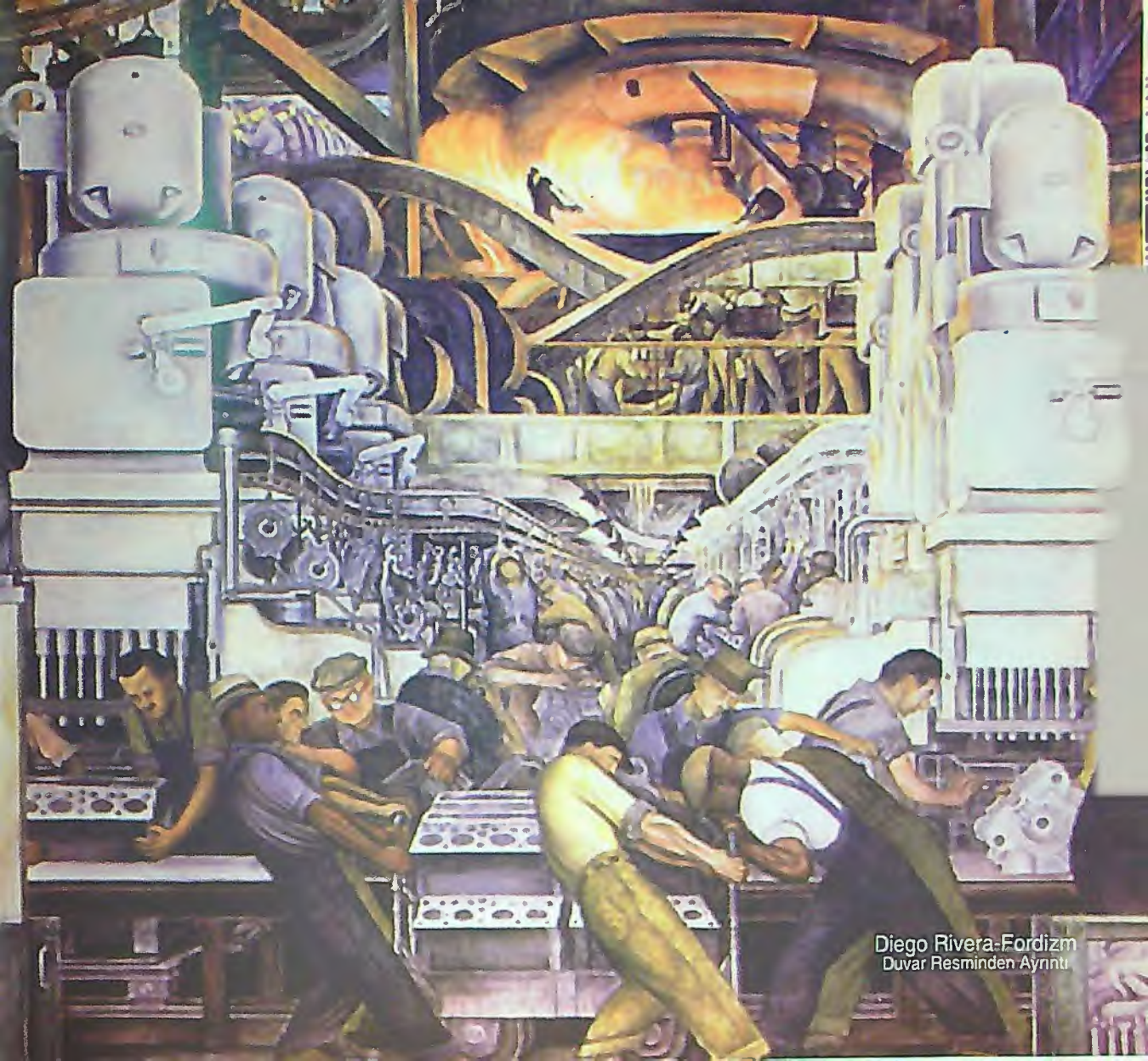
ekonomik ve sosyal göstergeler

 DİSK-AR

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü

Diego Rivera: Fordizm
Duvar Resminden Ayrıntı

Genel Başkan: **Süleyman ÇELEBİ**

Genel Sekreter: **Musa ÇAM**

Genel Başkan Vekili: **Hasan KAYA**

Araştırma ve Eğitim Dairesi Başkanı: **Ali ŞAHİN**

Mali Daire Başkanı: **Mehmet Ali AKGÜN**

Örgütlenme Dairesi Başkanı: **Ali YILMAZ**

Hukuk ve TSP Koordinasyon Daire Başkanı: **Tamer ATIŞ**

DİSK-AR Koordinatörü: **Perihan SARI**

Araştırma: **DİSK-AR**

Redaksiyon: **Perihan SARI**

Bilgi-Belge: **Bülend KARADAĞ**

Adres: Abidei Hürriyet Caddesi Nakiye Elgün Sokak No: 117

Şişli/İSTANBUL • Tel: (0.212) 234 38 37 • Fax: (0.212) 234 20 75

Tasarım: Mucize Tasarım • Tel: (0.312) 417 10 56-65 • Fax: (0.312) 417 10 29

Baskı: Genel-İş Matbaası • Tel: (0.312) 435 44 21 ANKARA

Aralık 2003

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

1

Ücretliler

13

İşsizlik

21

Kadınlar

29

Gençlik

35

Gelir Dağılımı
ve
Harcamalar

49

İşçiler ve
Kamu Emekçileri

63

Sosyal Güvenlik

71

İmalat Sanayi

SUNUŞ

Sendikal hareketin, emekçileri yeni liberal politikalara karşı korumak amacıyla, dünyada ve ülkede yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal gündemi yakından izlemesi gereklidir.

Sendikalar, gündemdeki gelişmelerin işçi sınıfına yansımalarını, yönelimlerini ve olası sonuçlarını anlamak, değerlendirmek, çözümlmek, sorunları tanımlamak, bunlara karşı sendikal yanıtları belirlemek; duruma uygun politika, strateji ve mücadele araçlarını geliştirmek zorundadır. Aynı zamanda, işçi sınıfının çıkarları açısından kamuoyu gündemi oluşturmak ve yönlendirmek; sistemin işleyişi hakkında bilgilendirmek için emekçileri eğitmek ve onları sistem karşısında güçlendirmek için de bilgi üretmek gerekmektedir.

Öte yandan günümüzde "bilgi"; "emeği" değersizleştirmek için, üretimi insandan soyutlanmış bir değer gibi abartılı söylemlerin konusuna dönüştürülmüştür. "Bilgi Toplumu" "Bilgi Çağı" gibi tanımlar, bilgiyi metalaştırmıştır. Bilginin ulaşılmaz, zor elde edilir ve bir kesimin tekelinde olduğu yargısı yaygınlaşmıştır. Çalışanlar ve çalışma yaşamı ile ilgili bazı temel göstergelerin yer aldığı bu çalışma ile, bilginin emekçiler için gerekli, ulaşılabilir, kullanılabilir ve üretilebilir bir değer olduğu, anlatılmak istenmiştir

"İşçi sınıfının devrimci bir niteliğe erişmesi ve bilinçlenmesi ancak yurt ve dünya olaylarının emekçiler açısından ve bilimsel yoldan yönlendirilmesine bağlıdır. Bilim, işçi sınıfının en temel mücadele aracıdır."
DİSK Kuruluş Tüzüğü

"2000'lerde İşçi Sınıfının Durumu" ile, DİSK-AR'ın yeniden etkinleşen çalışmalarına bir başlangıç noktası oluşturmak amacıyla, bir durum saptaması yapılmıştır. Bu yayın, aynı zamanda DİSK-AR'ın geçmişteki çalışmaları ile bağlantı kurabilmek için, "1990'larda İşçi Sınıfının Durumu" adıyla 1992 yılında yayınlanmış olan bir iyi örneğin güncelleştirilerek, yenilenmesidir.

Ülkemizde, ekonomik ve sosyal gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, birden çok kurum tarafından toplanan verilerin bir araya getirilmesi ile olanaklıdır. Çalışma yaşamı ile ilgili ekonomik ve sosyal göstergelere ulaşmak DİE başta olmak üzere, DPT, SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı, İş-Kur, MPM, Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı vb istatistiklerinin taranmasını gerektirmektedir.

Bu kurum ve kuruluşlar tarafından toplanan veriler, kayıtlı ekonomi ve kayıtlı istihdama dayanmaktadır. Ülke ekonomisinin çok büyük bir oranda kayıtdışı gerçeğe dönüşmesi, bu verilerin niteliğini tartışılır kılsa da, bu istatistikler dışında başvurulacak başka kaynak ne yazık ki yoktur.

Çalışmalarda, çoğunlukla bu kaynaklardan sağlanan; 1990'lardan başlayarak, -ayrık konularla ilgili olanlar dışında- 2002 yılına dek olan veriler kullanılmıştır.

Çalışmamızı, emekçilerin, emek araştırmacılarının ve ilgililenenlerin kullanımına sunuyoruz.

Disk-Ar Aralık 2003

Williams Pyotr, İşçiler, 1925

ÜCRETLİLER

Ekonomi nüfus artış hızına yetişemiyor

Ekonomi nüfus artış hızına yetişemiyor. Nüfus hızla 70 milyona yaklaşırken ekonominin iş yaratma kapasitesi 20 milyonu ancak aşıyor. Gerçekte daha fazla olmasına karşın, nüfusun büyük bir bölümü işgücü dışında kabul edildiğinden, işsiz sayısı 2002 yılında 2,5 milyon dolaylarında kaldı.

Yıl	Toplam Nüfus	15+ Nüfus	İşgücü	İşgücüne Dahil Olmayanlar	İstihdam Edilenler	İşsiz	İşsizlik Oranı
1990	56,212	35,600	20,150	15,451	18,539	1,612	8.0
1991	57,291	36,228	20,684	15,545	19,022	1,662	8.0
1992	58,379	37,148	20,814	16,334	19,086	1,730	8.3
1993	59,478	37,922	19,772	18,151	18,047	1,725	8.7
1994	60,587	38,816	21,176	17,640	19,401	1,775	8.4
1995	61,706	39,797	21,500	18,297	19,892	1,607	7.5
1996	62,841	40,791	21,803	18,988	20,386	1,416	6.5
1997	63,989	41,808	21,823	19,985	20,361	1,462	6.7
1998	65,145	42,820	22,399	20,422	20,872	1,527	6.8
1999	66,304	43,819	23,187	20,632	21,413	1,773	7.6
2000	67,469	44,765	22,031	22,734	20,579	1,452	6.6
2001	68,618	45,701	22,268	23,433	20,367	1,902	8.5
2002	69,757	46,650	22,700	23,951	20,288	2,412	10.6

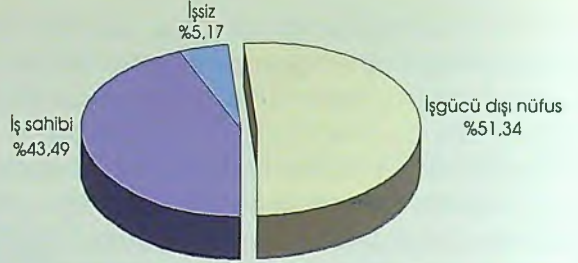
Yatırım artışı sağlamak için özel sektöre verilen teşvikler istihdamın artmasını sağlayamadı. 1990'dan bu yana teşviklerle yapılan toplam yatırımın 3 milyon dolayında istihdam yaratması beklenirken, bu süre içinde toplam istihdam 1 milyon 750 bin dolayında arttı. Yarattığı bu istihdamın ne kadarının teşviklerle öngörülenden kaynaklandığı belli değil. 1990-2002 yılları arasında teşvik edilen 208 milyar dolar tutarındaki yatırımın, istihdam açısından beklenen sonuçları yaratmadığı anlaşılıyor.

Yatırımlar yetersiz

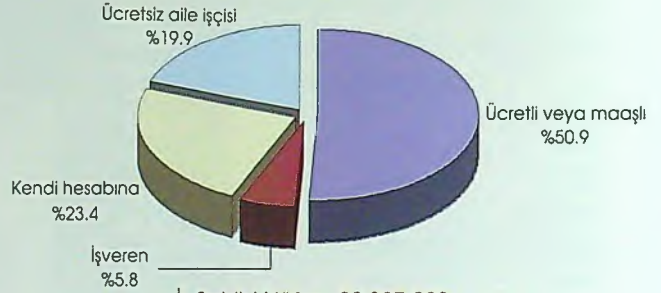
	Toplam İstihdam (Bin)	Teşviklerle hedeflenen istihdam	Yatırım Tutarı (Milyar \$)
1990	18,539	181,623	8.7
1991	19,022	171,681	9.2
1992	19,085	113,527	7.5
1993	18,047	498,174	20.9
1994	19,401	90,493	7.2
1995	19,892	375,994	48.9
1996	20,386	269,999	24.6
1997	20,361	335,697	21.8
1998	20,872	285,594	15.8
1999	21,413	193,473	11.2
2000	20,579	188,873	14.0
2001	20,367	102,955	8.7
2002	20,287	142,806	10.1
Artış	1,748		
Toplam		2,950,889	208.5

9 Milyon ücretli var

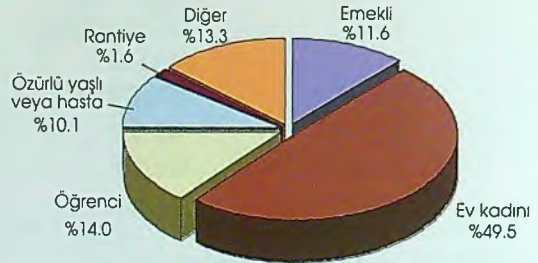
1990'lerden bu yana ücretlilerde ve ücretsiz aile işçisi oranlarında bir değişim gözleniyor. 1990'larda 7 milyon dolayında olan ücretlilerin sayısının oranı %37 iken, 2000'lerde 10 milyon 335 bine ulaşarak istihdam edilenler içindeki oranı %51'i buldu. Ücretsiz aile işçiliğindeki azalmanın ücretlilerdeki artışa yansıdığı anlaşılıyor. **10,3 milyon ücretlinin 1,5 milyonu geçici statüde olduğu için bu araştırma boyunca ücretli sayısı 8,7 milyon olarak kabul edilmiştir.**

Kurumsal Olmayan Nüfus : 46.650.000

İş Sahibi Nüfus : 20.287.000

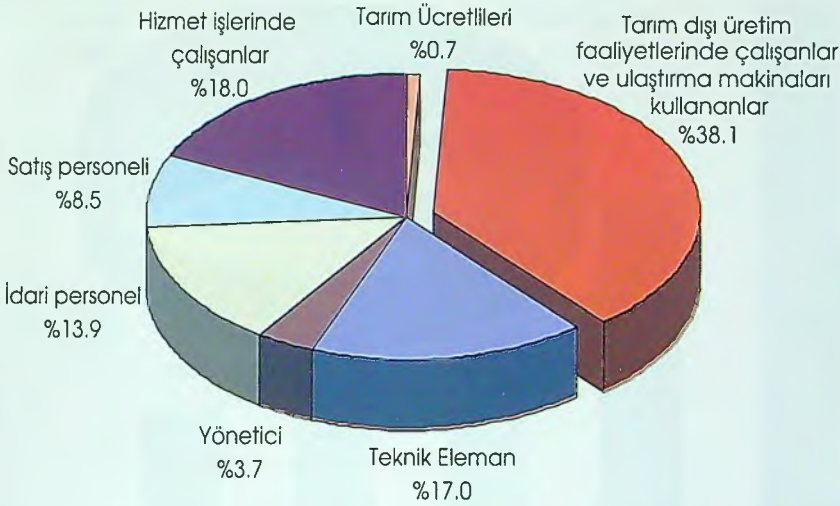

İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus : 23.950.000

Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar, toplam ücretlilerin %38,1'ini oluşturuyor. Bu kesim, istihdamdaki ağırlığını koruyor. Ancak, 1990'lı yılların başında %43,3 olan bu oranda %5'lik bir azalma söz konusu. Tarım ücretlilerinde de aynı orana yakın bir azalma var. Bu alanlardaki azalma, satış personeline ve hizmet işlerinde çalışanların artan oranına yansımış görünüyor.

Hizmet sektörü büyüyor

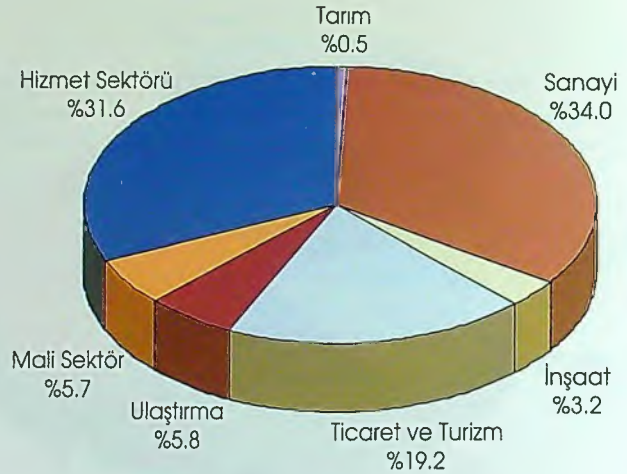

Toplam Ücretli : 8.742.000

Ücretliler hizmet ve sanayide

Ücretlilerin %65'i sanayi ve hizmetler sektöründe çalışıyor. 1990'lı yıllar boyunca turizm ve ticaret sektöründeki büyüme ücretlilerin dağılımına da yansdı. İki milyona yaklaşan çalışanla ticaret ve turizm üçüncü büyük sektör oldu.

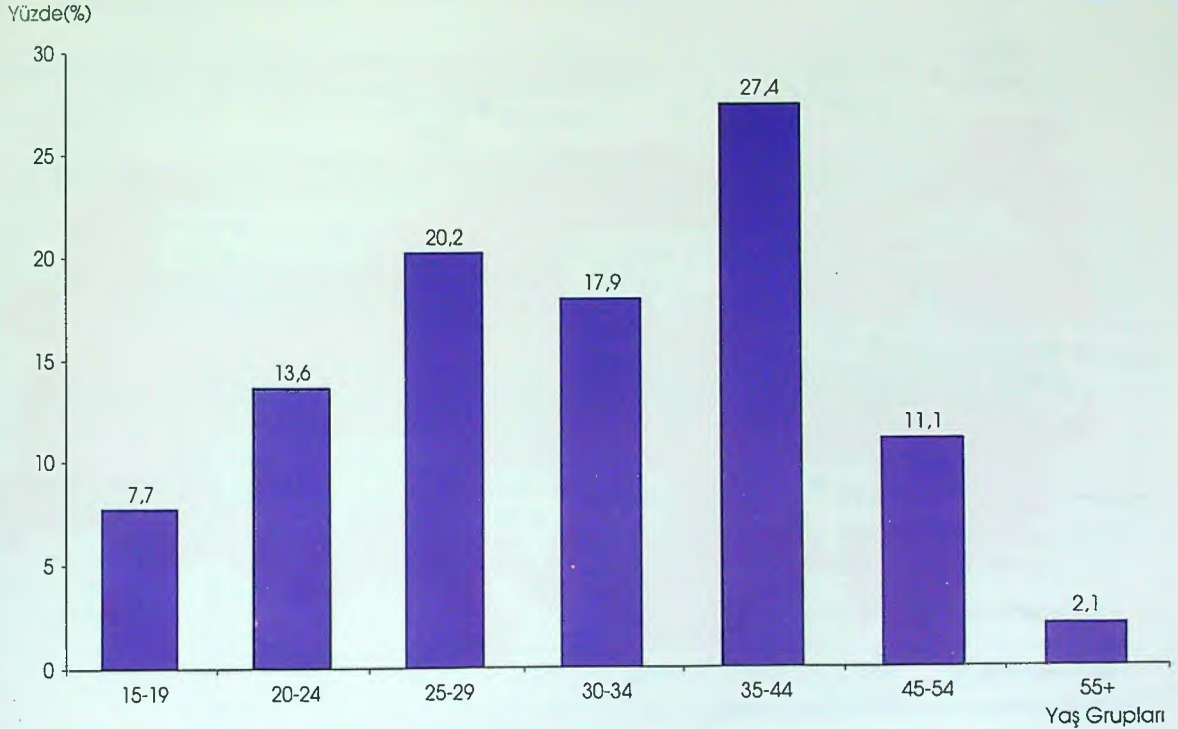

Toplam Ücretli : 8.742.000

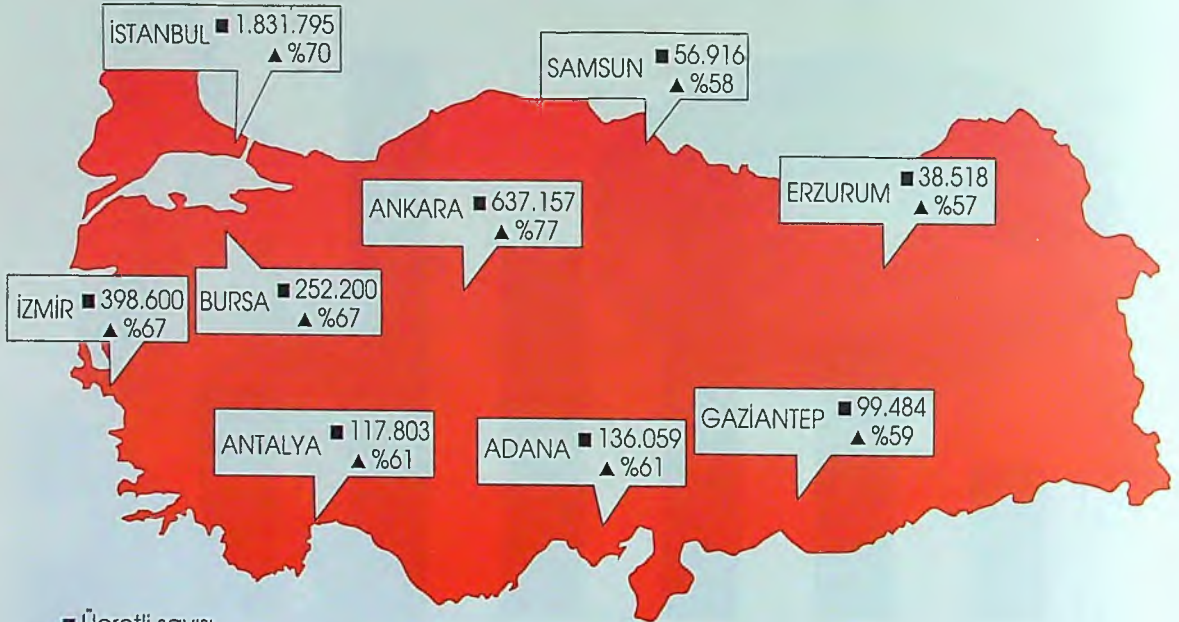
Ücretlilerin %21,3'ünü 15-25 yaş arası gençler oluşturuyor. 2000 yılına kadar DİE tarafından istatistiklerde 12 yaş ve üstü işgücüne dahil edilirken, 2000 yılından başlayarak işgücü hesaplamalarında 15 yaş ve üstü nüfus değerlendirildi. Buna karşın bu yaş aralığındaki ücretlilerin artış oranı dikkat çekici.

Ücretlilerin beşte biri genç

Ücretlilerin yarısı İstanbul, Ankara ve İzmir'de

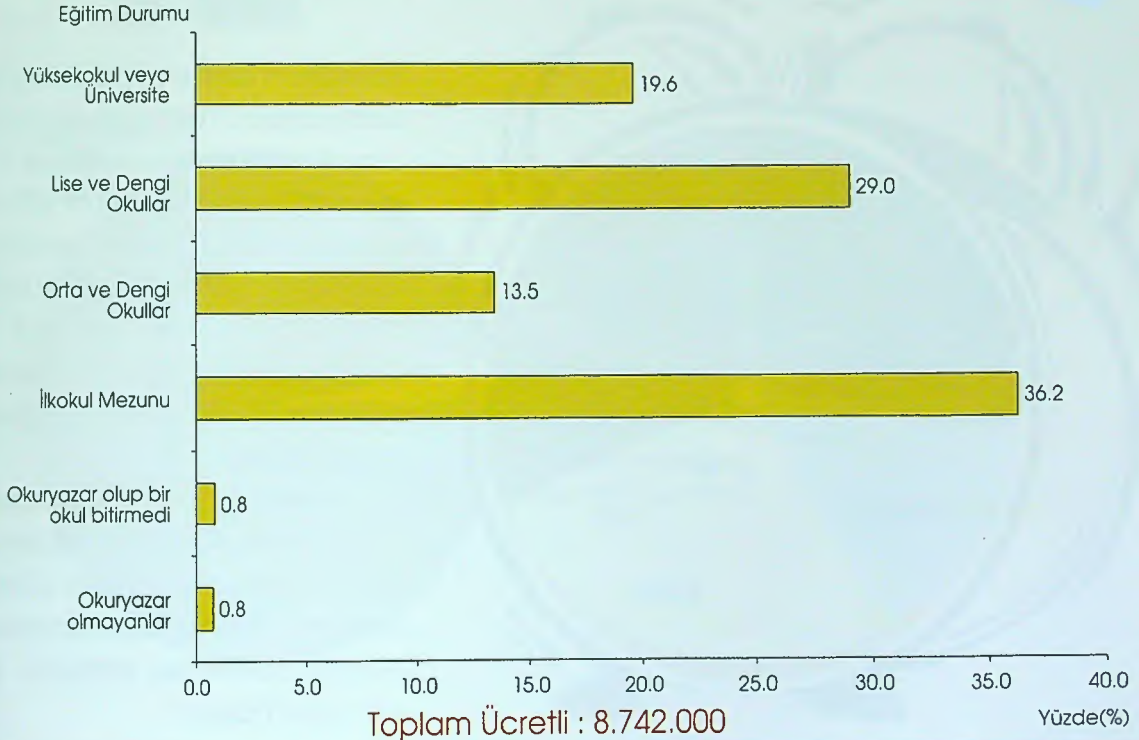
9 seçilmiş ilde toplam ücretlilerin %41'i bulunuyor. İstanbul toplam ücretlilerin beşte birini barındırıyor. İstanbul'da 2 milyon 634 bin iş sahibi nüfusun, 1 milyon 832 bini ücretli. Ankara'da 831 bin iş sahibi nüfusun 631 bini ücretli. Bir başka deyişle, ücretliler iş sahibi nüfusunun %77'sini oluşturuyor. İzmir, Bursa, Adana, Antalya, Gaziantep sırasıyla birbirini izliyor. Seçilmiş iller arasında, Samsun ve Erzurum en az ücretli barındıran illerimiz.

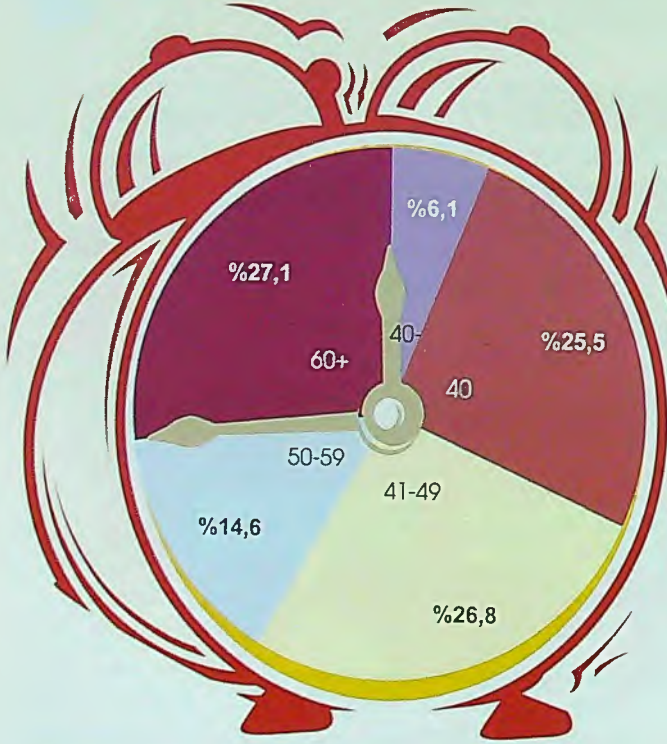

Ücretlilerin %36,2'si ilkököl mezunu. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %1'in altına düşmüş. 1980'lerde %23,5, 1990'larda %26 dolayında olan lise ve üniversite mezunu ücretlilerin oranı toplam 4,5 milyona yaklaşan sayısıyla %42,8'a ulaşmış. Üniversite mezunları ücretlilerin yaklaşık %20'sini oluşturmasına karşın, ücretlilerin eğitim durumundaki bu yükselme işgücünün niteliğini değiştirmiyor.

Ücretlilerin eğitim düzeyi yükseliyor

Haftalık çalışma süresi 50 saat

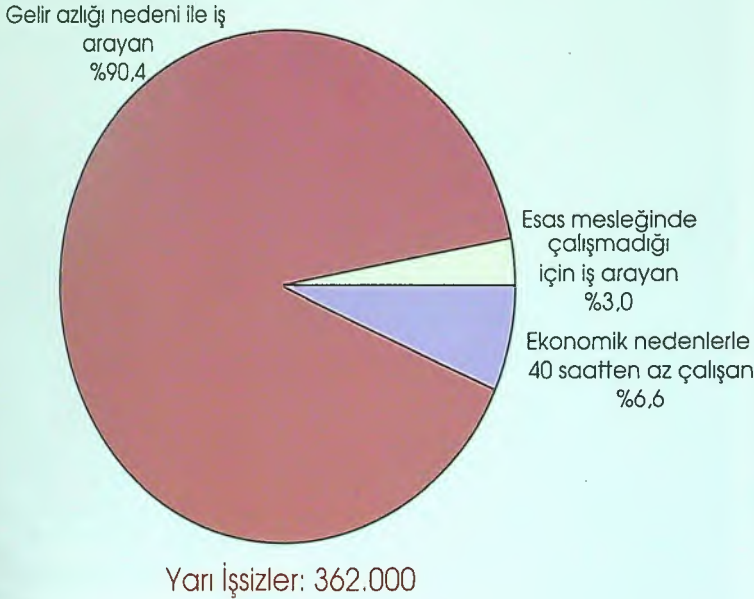

Ücretlilerin dörtte biri haftada 40 saat çalışıyor. Yasal çalışma süresi olan 45 saati kapsayan dilimde 41-49 saat çalışanların oranı %26,8. Ücretlilerin %42'si 50 saatten daha fazla çalışıyor. 60 saatten daha fazla çalışanların oranı ise %27,1. Ortalama haftalık çalışma süresi de 50,4 saat. 40 saatin altında çalışanlar %6,1.

AB ülkeleri genelinde haftalık çalışma süresi 40 saat ve ortalama çalışma süresi bu yasal süreyi aşmıyor. Türkiye'deki ücretliler Avrupa'dakilerden ortalama 10 saat fazla çalışıyor.

Teknik ve ekonomik nedenlerle geçici olarak iş yavaşlatılması veya durdurulması; iş olmaması; tam gün iş bulamama; mevcut işinde elde ettiği gelirin azlığı ya da kendi mesleğinde istihdam edilmeme gibi nedenlerle işini değiştirmek isteyen ya da ikinci bir iş arayan iş gücüne dahil nüfus eksik istihdam olarak nitelendiriliyor. 1990'ların başında 650 bin olan bu nüfus, 2000'lerde 360 bin dolaylarında.

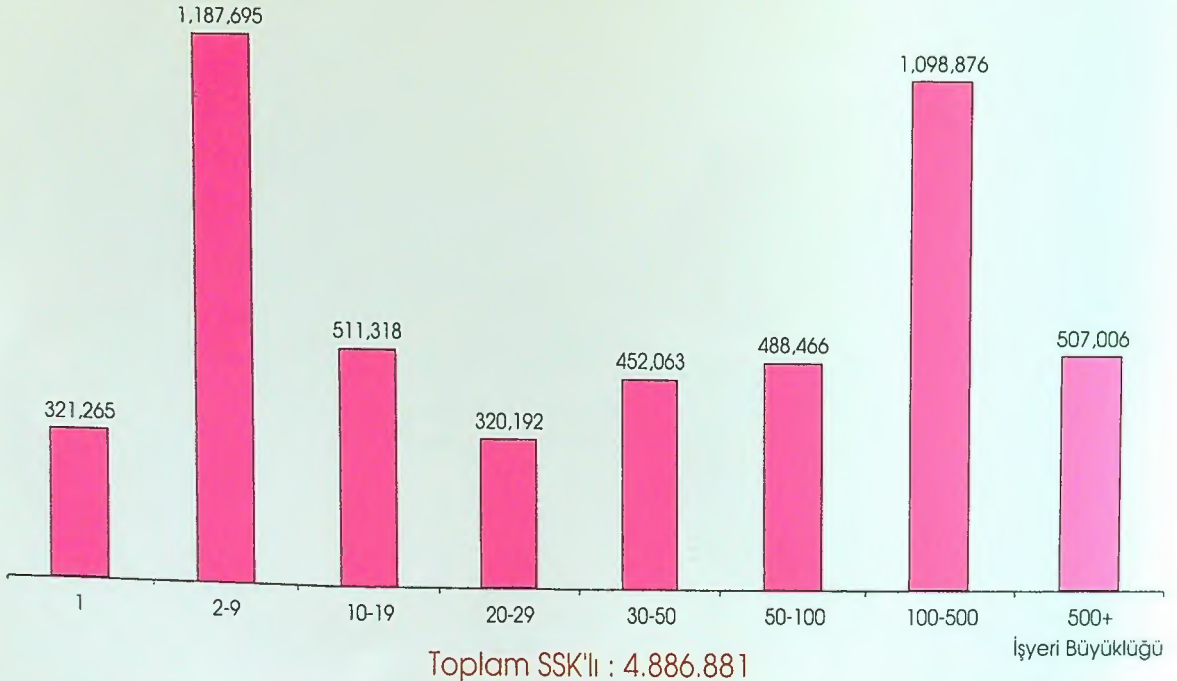
Yarı işsiz ücretlilerin sayısı 360 bin

Ücretlilerin yarısı iş güvencesinden yoksun

İşçilerin yarısı iş güvencesinden yararlanamıyor. Yeni İş Yasası'na göre 30 ve üzeri işçi çalıştırılan yerlerde geçerli olan iş güvencesinden sigortalı işçilerin 2,4 milyonu yararlanamıyor. Sigortalı işçilerin büyük çoğunluğu 2-9 ve 100-500 gruplar halinde çalışıyor. Türkiye'de küçük işletmecilik hala yaygın, işletmelerin %45'i iki ile dokuz arasında ücretli istihdam ediyor.

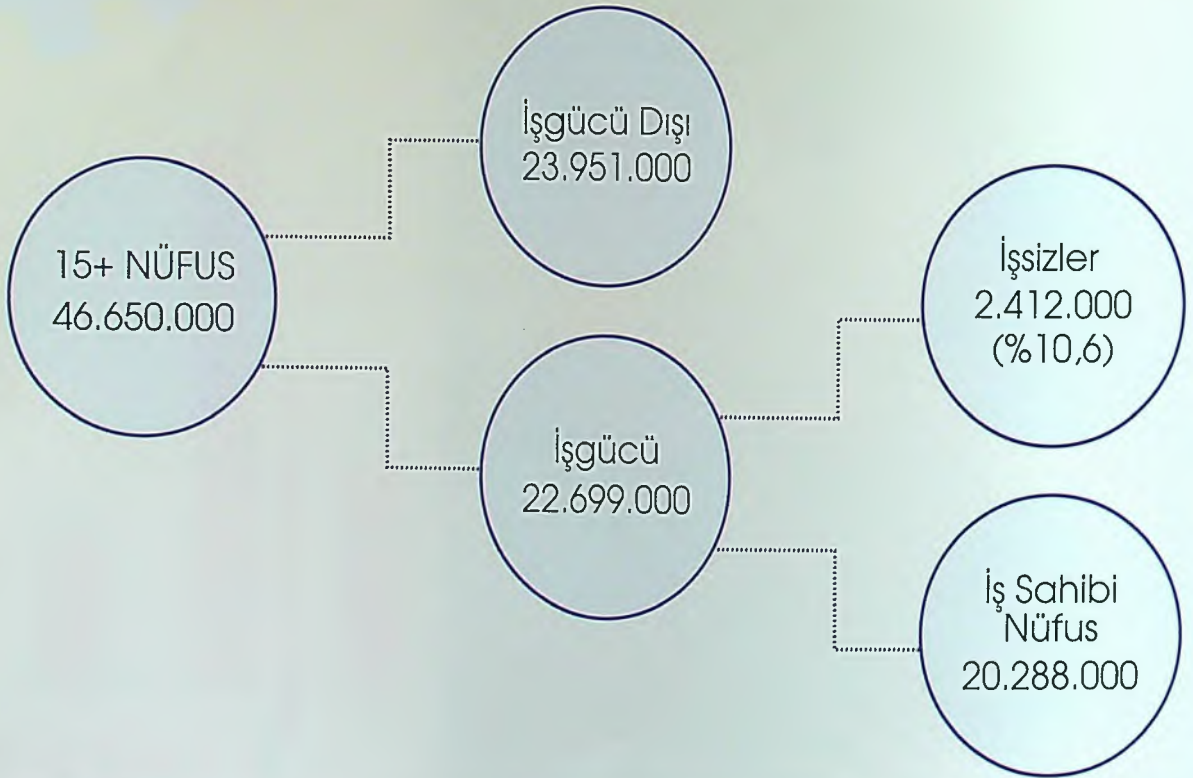

İŞSİZLİK

İşsizler ordusu büyüyor

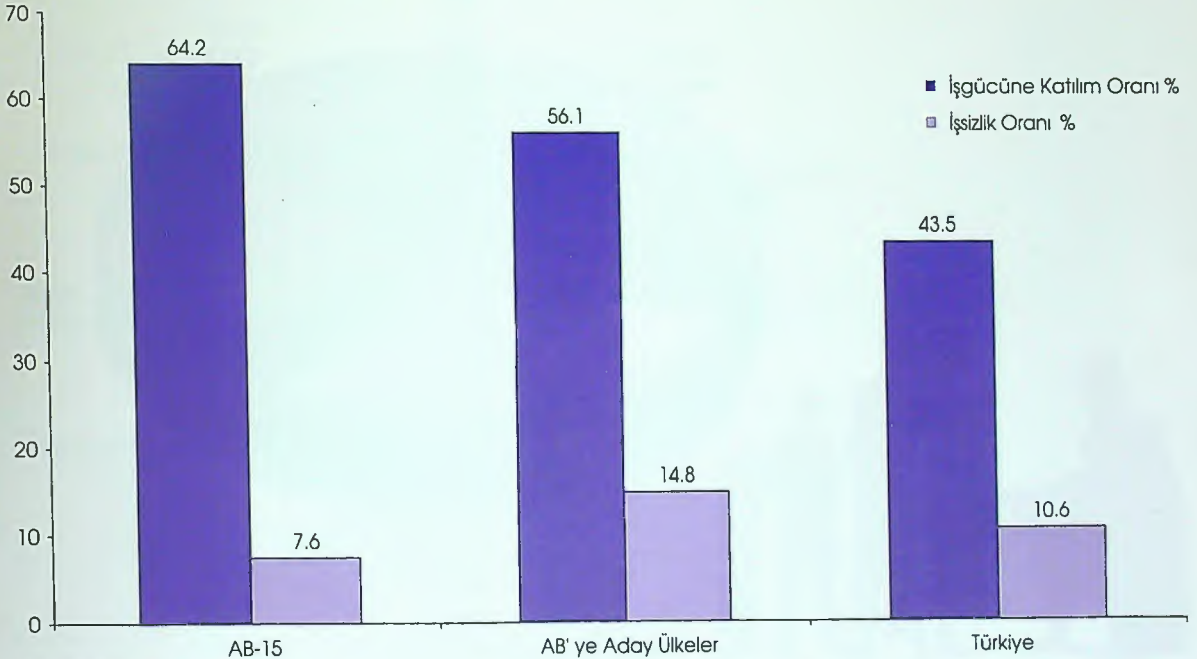
Ekonomik kriz 2000'li yıllarla birlikte işsizlik oranının çok yüksek gerçekleştiği bir dönemi başlattı. İşsizlik oranı 2002'nin son dönemlerinde %12'lere ulaştı. 2002 yılı için ortalama %10,6 olarak gerçekleşen işsizlik oranı, %5,4 olan eksik istihdamla birlikte %16'ya ulaştı.

Türkiye’de 1990-2002 yılları arasında 15-65 yaş arası faal nüfus 13,5 milyon artarken, işgücü olarak kabul edilen nüfus yalnızca 2,5 milyon artabildi. AB ve AB’ye aday ülkelerin işgücüne katılım oranlarıyla karşılaştırıldığında durumumuz daha açık bir biçimde ortaya çıkıyor. İşgücüne katılım oranı bu ülkelerin ortalamalarından oldukça düşük. AB’ye üye 15 ülkede 15-65 yaş arası her 100 kişiden 65’i, aday ülkelerdeki 15-65 yaş arası her 100 kişiden 56’sı iş sahibi iken Türkiye’de 15 yaş üstü her 100 kişiden sadece 43’ü iş sahibi.

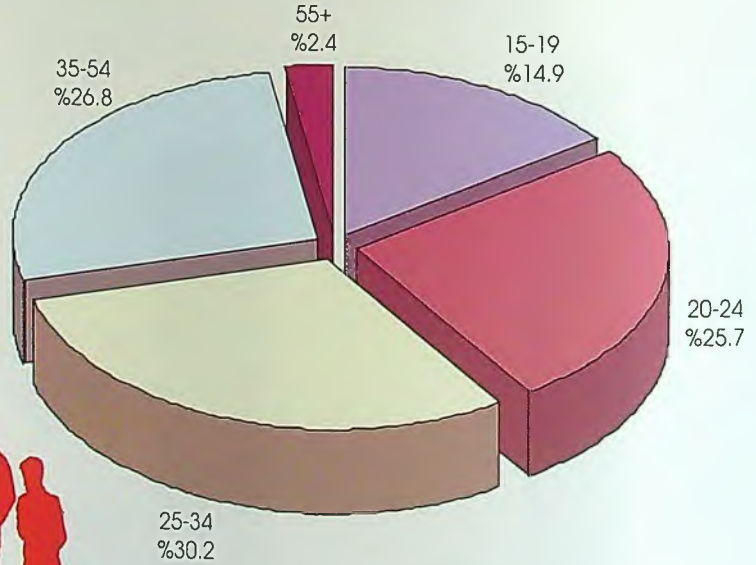
**Türkiye’de
her 100 kişiden
43’ü iş sahibi**

Kaynak: Working Europe 2003

İşsizliğin yaşı yok

İşsizlerin %41'ini 25 yaş altı genç nüfus; %59'unu da 25 yaş üstü nüfus oluşturuyor. Bu oran artık sadece gençlerin değil, yetişkinlerin de işsiz olduğunun kanıtı. 1990'lı yıllara göre 25-34 yaş ve 34-55 yaş grubunda işsizlik oranları belirgin bir biçimde artmış. Yeni İş Yasası ile esnek çalışmanın yaygınlaşacağı göz önünde bulundurulduğunda bu oranların daha da artması kaçınılmaz.

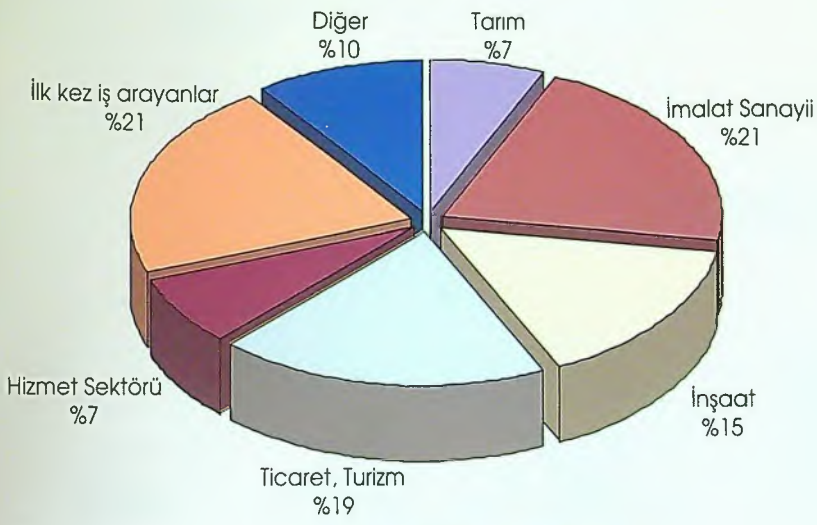

Toplam İşsiz: 2.412.000

İlk kez iş arayanların oranı 1990'lı yıllara göre yarıdan daha fazla azalmış. İşsizlerin %21'i ilk kez iş arıyor. Bu orandaki azalma, iş deneyimi olan ve iş arayan, yani işini kaybetmiş yetişkin işsizlerin oranındaki artışı destekliyor. İşsizlerin %55'i imalat sanayi, inşaat, turizm ve ticaret gibi temel sektörlerden geliyor.

İşsizlik her sektörde

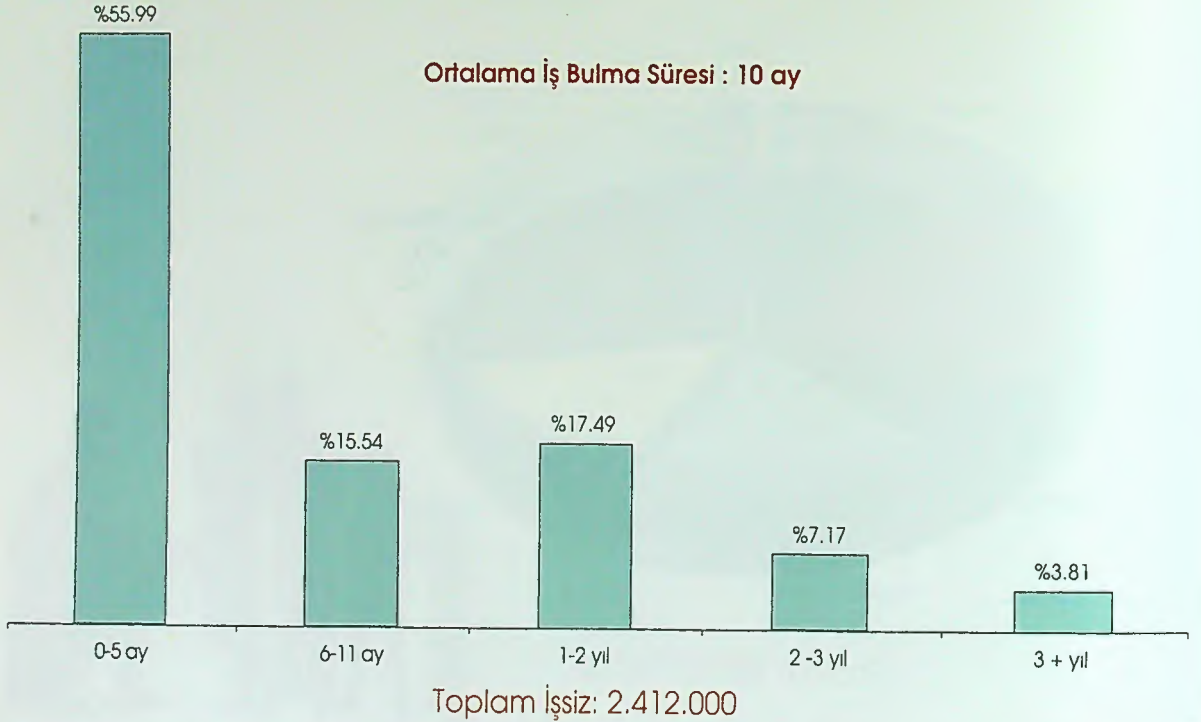

Toplam İşsiz: 2.412.000

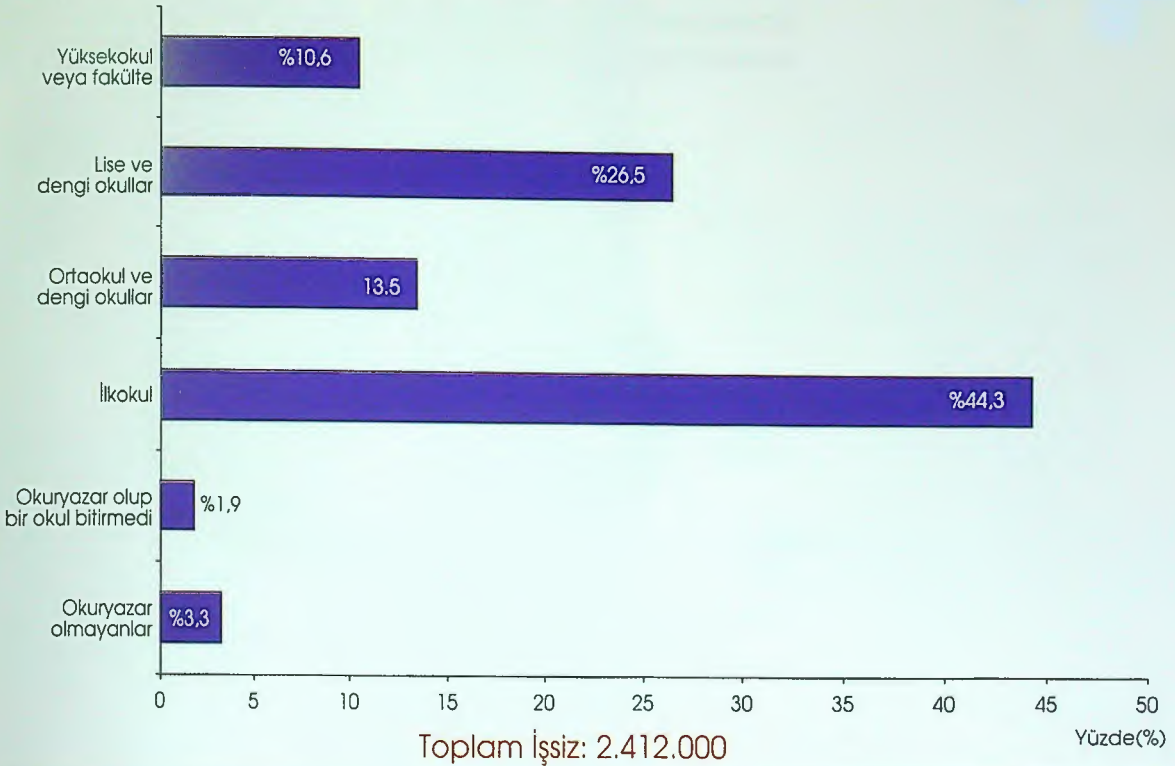
Krizler işsizliği artırdı

İşsizlerin yarısından fazlasının son 6 aydır iş araması, işten çıkarmaların son dönemde yaygınlaştığının bir göstergesi. İstihdam yaratmayan ekonominin uzun süreli işsizliği beslemesi, iş arama süresini arttırması kaçınılmaz.

İşsizlerin %44'ü ilkokul mezunu. Ancak yine de işsizliğin nedeninin eğitimsizlik olduğunu söyleyemiyoruz. Çünkü işsizlerin %37,1'i lise ve üniversite mezunu. Bu oran işsizliğin nedeninin istihdam yaratmayan ekonomimizden kaynaklandığını gösteriyor. Bir başka deyişle ekonomimiz nitelikli işgücünü de talep etmiyor.

İlkokul mezunu da üniversite mezunu da işsiz

Neden İşsizler ?

İşsizlerin %50'den fazlası işten ve işyerinden kaynaklanan nedenlerle işini kaybediyor. İşinden memnun olmayanların oranı %7,3. Bu durum, ilk kez iş arayan ve herhangi bir iş deneyimine sahip olmayan %21'lik kesimin "düzgün iş" beklentisini etkiliyor. İlk kez iş arayan bu kesim, geçici ve güvencesi olmayan işlerle karşı karşıya. İşsizlerin %20,4'ünün işten çıkarılmış olması, sınırlı da olsa yasalaşan iş güvencesinin uygulamada bu sonucu nasıl etkileyeceği sorusunu akla getiriyor.

Toplam İşsiz: 2.412.000

KADINLAR

Kadının ev içi emeğinin adı yok

Kadınlar, işgücüne dahil nüfusun %27,7'sini; işgücüne dahil olmayan nüfusun ise %71'4'ünü oluşturuyor. Oysa, 15 yaş ve üstü nüfusta cinsiyet dağılımı eşit. İşgücüne dahil olan ve olmayan nüfustaki bu eşitsizlik, kadınların "ev kadınlığı" durumundan kaynaklanıyor. Ev kadınlarının çalışmayan kadınlar içindeki oranı %69,3. İş sahibi 5 milyon 762 bin dolayındaki kadın nüfusun %48'1 ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, %38,8'i ücretli olarak çalışıyor. 2 milyon 200 bin dolayında olan kadın ücretlilerin 358 bini geçici, mevsimlik ve arazi işlerde çalıştığından, ücretli kadınların sayısı çalışmamızda 1 milyon 842 bin olarak kabul ediliyor.

15 Yaş Üstü Nüfus / 46.650.000

İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus: 23.950.000

Ücretsiz aile işçisi %48.1
Ücretli %38.8
Kendi hesabına %12.1
İşveren %1.0

İş Sahibi Kadın Nüfus: 5.762.000

Toplam İşgücü: 20.287.000

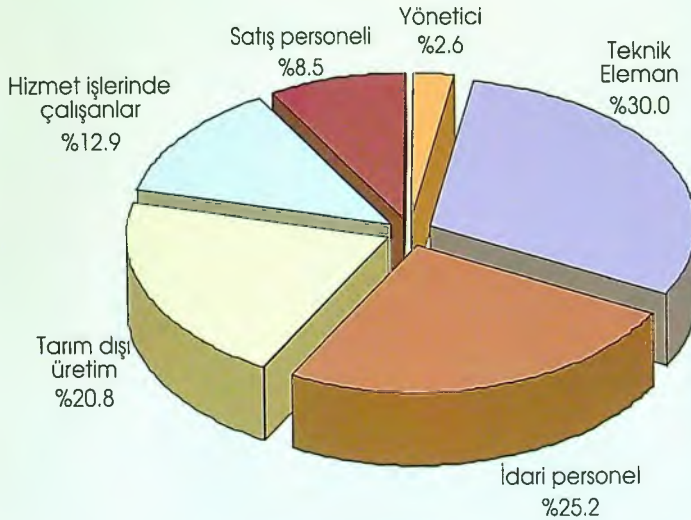

Ev kadını %69.3
Özürü yaşlı veya hasta %8.6
Öğrenci %7.7
Emekliler %3.2
Diğer %11.1

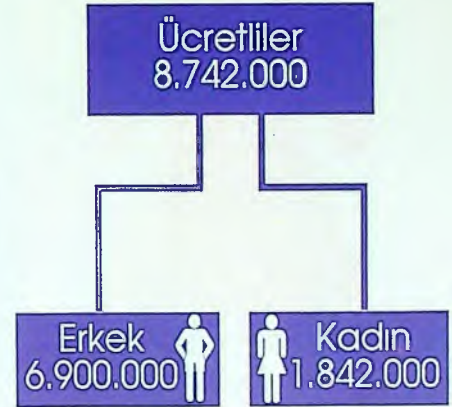
İşgücüne Dahil Olmayan Kadın Nüfus: 17.098.000

1990'ların başlarında kadınların toplam ücretliler içindeki payı %15,4 iken 2000'li yıllara gelindiğinde bu oran %21,1'i bulmuş durumda. Ücretli kadın oranı artarken, öne çıkan bir meslek grubu yok. %30'u teknik personel, %25,2'si idari personel, %20,8'i tarım dışı üretimde; %21,4'ü hizmet işlerinde çalışıyor. Ücretli kadınların %40'ı toplum hizmetlerinde çalışırken, %31,4'ü sanayide çalışıyor.

Ücretli beş çalışandan biri kadın

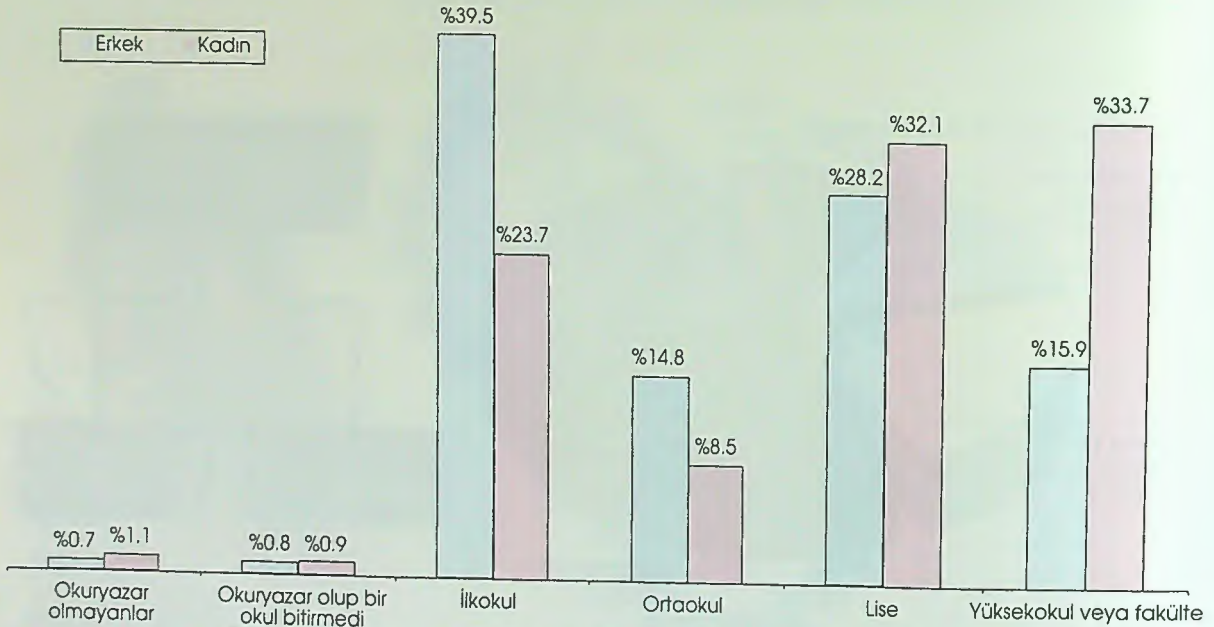
Ücretli Kadınlar: 1.842.000

Ücretli kadınlar erkeklerden daha eğitilmiş

Ücretli kadınların eğitim düzeyi, erkeklere göre yüksek. Kadınlar, daha eğitilmişler. Erkek ücretlilerin yarısından fazlası ilk ve ortaokul düzeyinde eğitim görmüş. Oysa, kadın ücretlilerin %65,8'i lise ve üniversite düzeyinde eğitilmiş. Bu da kadınların ancak eğitilmiş olarak ekonomide kendilerine yer bulabildiklerini kanıtıyor.

Ücretli Kadınlar: 1.842.000 - Ücretli Erkekler: 6.899.000

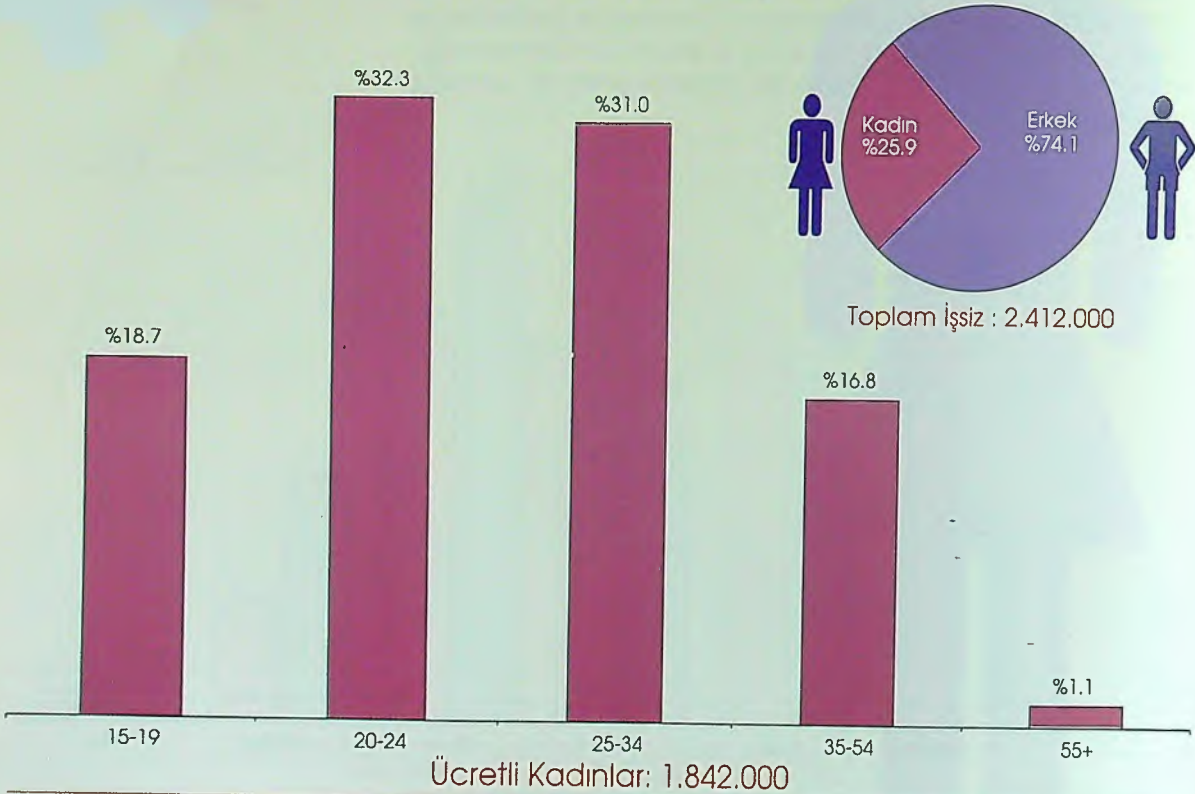
Kadın ücretlilerin %34'ü gençlerden oluşuyor, erkek ücretlilerin ise %18'i genç. 15-44 yaş grubu kadınlar, iş yaşamından erkeklere göre daha erken ayrılıyor. Bu yaş grubu kadınların oranı %93,4. Erkeklerde bu oran %85'de kalıyor. Ancak yine de 1990'larla karşılaştırıldığında, kadın emeğinin "ikincil" olarak görülen konumundan kaynaklanan ve bireysel nedenlerden çok hane gelirine katkı amaçlayan çalışmasının, ücretlerdeki gerileme ve toplam gelirdeki azalma nedeniyle erken sonlanmadığı; kadınların iş yaşamında kaldıkları sürenin giderek uzadığı söylenebilir.

Ücretli kadınlar genç

İşsiz kadınların yarısı genç

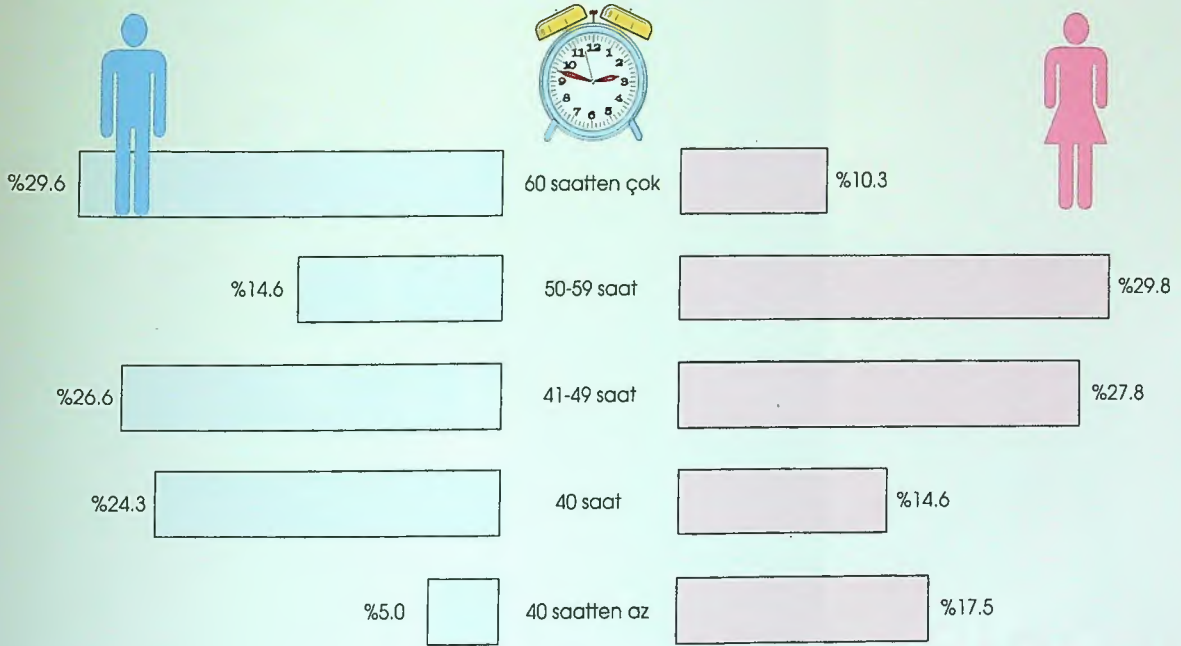
2 milyon 412 bin işsiz, 625 binini kadınlar oluşturuyor. Toplam işsizlerin içinde kadınların oranı %25,9. Ücretli çalışan her üç kadının bir yedeği var. İstihdam edilmek isteyen kadınların %51'i gençlerden oluşuyor.

Kadın ücretliler için haftalık ortalama çalışma süresi 46,9 saat. Bu süre erkeklerde 51,3 saat. Kadın ücretliler haftalık 45 saat yasal çalışmanın yaklaşık 2 saat üzerinde çalışırken, erkekler bu süreyi 6 saat aşıyor. 40 saat altı çalışan kadınların erkeklerin iki katı olması, kadınların yarı zamanlı işlerde daha çok çalıştırıldığını gösteriyor. Çalışma süreleri arasındaki fark kadınların erkeklerden daha az ücret aldıklarının da bir göstergesi. Üstelik, iş dışında geçen süre kadın için aynı zamanda ücretlendirilmeyen çalışma süresinde artış anlamına geliyor.

Ücretli kadınların çalışma süreleri

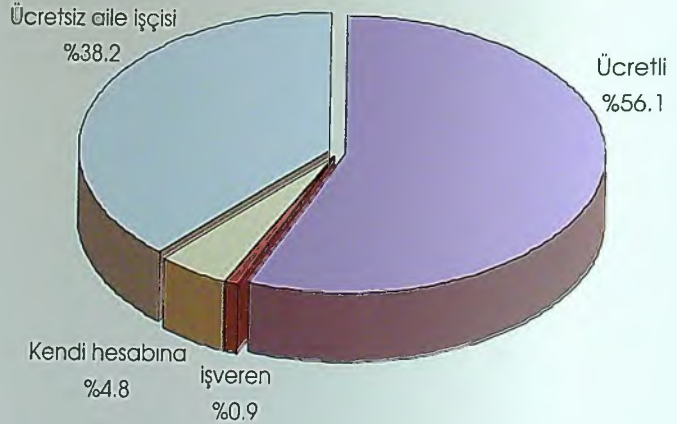

GENÇLİK

Gençlerin yarısından fazlası ücretli

Çalışan gençlerin %56'sı ücretli. İki milyonun üzerindeki sayıları ile 15-24 yaş arasındakiler ücretlilerin önemli bir bölümünü oluşturuyor. Kendi hesabına çalışan ya da işveren olan gençlerin toplam oranı %6. Gençlerin %36 gibi önemli bir bölümü ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyor. Yani her üç gençten biri tarımda ve aile işletmelerinde ücretsiz işçi.

İş Sahibi 15-24 Yaş Grubu: 4.031.000

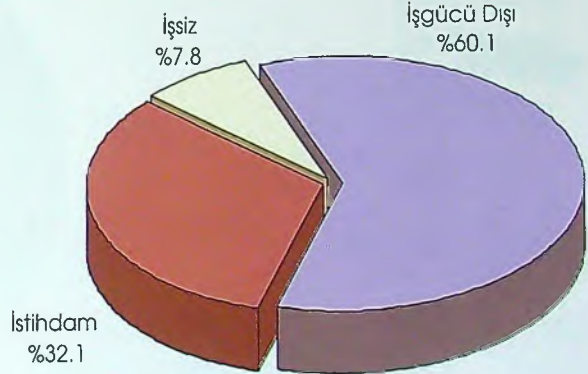
Sayıları 2,5 milyona varan işsiz nüfusun %40'ını 15-24 yaş arası gençler oluşturuyor. 15-24 yaş arası toplam 12,5 milyon nüfusun 5 milyonu işgücüne dahil iken 7,5 milyonu çeşitli nedenlerle işgücü dışında. İşgücüne dahil 5 milyon genç nüfusun 4 milyonu istihdam edilirken, bir milyonu işsiz. 4 milyon çalışan genç nüfusun 2,1 milyonu ücretli ve maaşlı. Sonuç olarak, 15-24 yaş arası 2,1 milyon ücretli genç için 1 milyon işsiz yedek işgücü var. Genç nüfus içinde işsizlik oranı %20 ve bu oran Türkiye ortalamasının üzerinde.

Gençlerin beşte biri işsiz

İşsiz Nüfusun Yaş Dağılımı

15-19 yaş arası	%14.9
20-24 yaş arası	%25.7
24+ yaş üstü	%59.4

Toplam İşsiz: 2.412.000

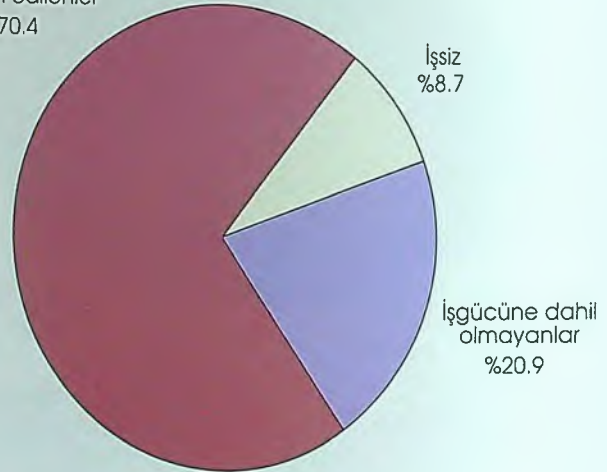
15-24 Yaş Arası Toplam Nüfus : 12.548.000

Üniversite mezunları işgücü dışında

Eğitim ve istihdam arasında bağlantı kuran politikaların yokluğu, ekonomide üniversiteler için bir yer tanımlanamayışının da nedeni. Üniversiteler, bilimsel eğitimi daha çok kitle eğitimi yapar durumda. Üniversite mezunlarının büyük bir bölümü, işgücü nüfusunun dışında. Her 100 üniversite mezunundan 21'i işgücü dışındayken 9'u da işsiz. Üç milyona yaklaşan üniversite mezunlarının sadece %70'ini istihdam edebiliyoruz.

İstihdam edilenler
%70.4

Üniversite Mezunu Nüfus : 2.933.000

Eğitim sistemi, ekonominin gereksinimi ve önceliklerini gözetmiyor. Gençler, ekonomik yaşama yeterince eğitilmeden giriyor. Genel liseler nitelikli eleman yetiştiremezken, meslek okullarının da kapasitesi yetersiz kalıyor. Ancak 1990'lı yıllarla bir karşılaştırma yapıldığında ilginç sonuçlar ortaya çıkıyor. Kız teknik okullarında okuyan öğrenci sayısı 1990'lardan bu yana üç katına çıkarken, ticaret turizm okullarında okuyan öğrenci sayısı da ikiye katlanmış durumda. Tüm lise türlerinin öğrenci sayılarında artış olmasına karşın imam hatip liselerinde tersi bir durum gözleniyor. 1990'lı yılların başında bu lise türüne kayıtlı olan öğrenci sayısı 282 binden, temel eğitimin sekiz yıla çıkarılmasının bir sonucu olarak, 2002'de bu sayı 72 bine düşmüş durumda.

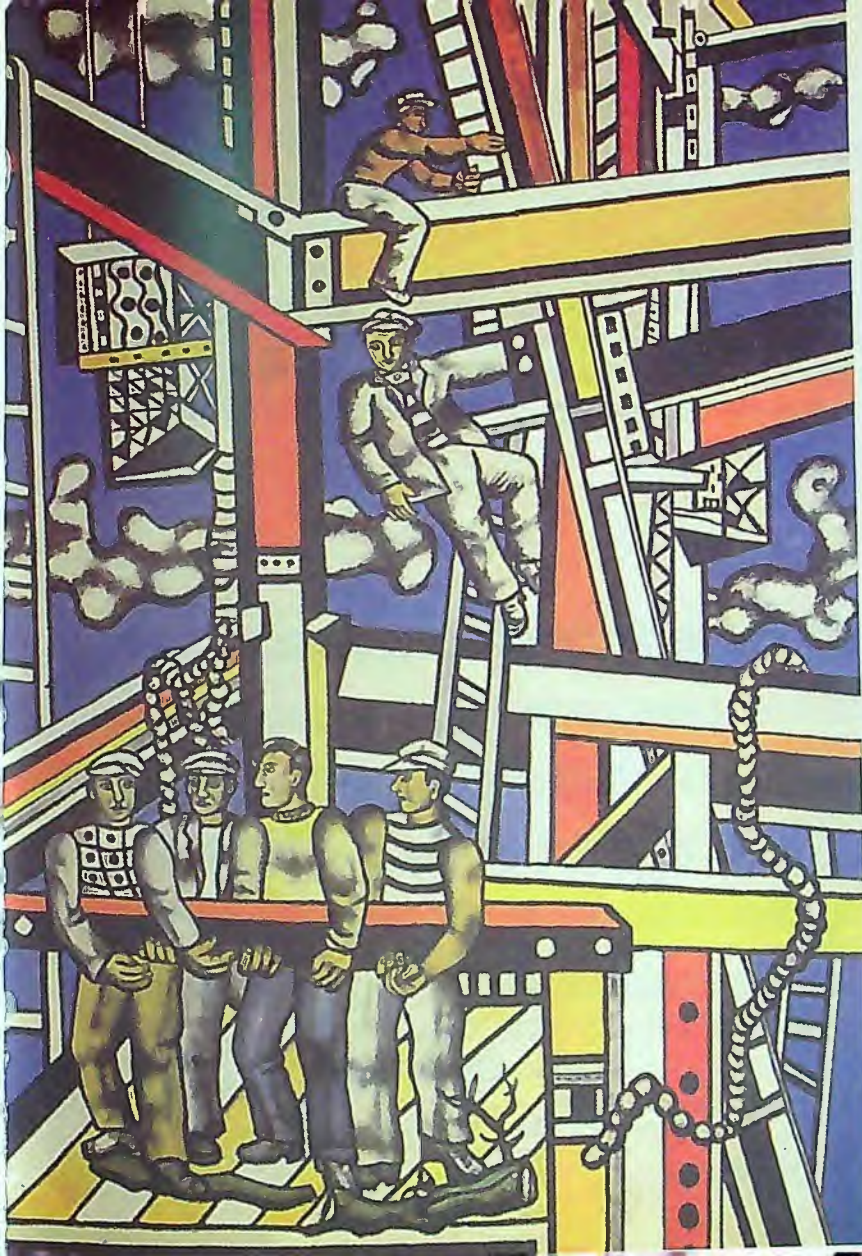
Teknik ve mesleki eğitime ilgi

Meslek Eğitimi Alan Gençler (2001-2002)

	Öğrenci sayısı	Okul sayısı
Erkek Teknik Eğitim	348,164	1,317
Kız Teknik Eğitim	136,288	708
Ticaret, Turizm	263,538	809
İmam Hatip	71,538	558

GELİR DAĞILIMI
ve
HARCAMALAR

Ulusal gelirin dörtte biri ücretlilerin

1990'lı yıllardan bu yana ücretlilerin GSMH'den aldıkları pay dalgalı bir gelişme izliyor. Özellikle 1994 krizi ücretlilerin GSMH içindeki payını %8 dolayında aşındırmış. Kriz öncesi işgücü ödemelerinin GSMH'den aldığı pay %32 dolayına ulaşırken, bu oran krizin ardından %22,2'ye inmiş. 1999 yılındaki görece iyileşmeye rağmen 2002 yılındaki ikinci kriz bu oranı %26,7'ye çekmiş. Avrupa'da ücretlilerin GSMH'den aldıkları pay 2001'de %66. Türkiye'de ücretliler son on yıl içinde bu oranın yarısına bile ulaşamadılar.

Gelir Yöntemi ile Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Üretim ve İthalat Vergileri (Net)	8.6	8.9	8.6	9.3	8.4	9.7	10.0	11.1	10.5	11.0	13.5	14.0	12.6
Üretim ve İthalat Vergileri	9.7	10.5	10.8	11.2	10.8	10.9	11.7	12.4	12.2	13.1	14.8	15.3	13.1
(-) Subvansiyonlar	1.1	1.6	2.2	1.9	2.4	1.2	1.6	1.3	1.7	2.1	1.3	1.3	0.5
Sabit Sermaye Tüketimi	5.9	6.2	6.1	5.7	7.0	6.5	6.3	6.1	6.3	6.9	6.6	8.3	8.1
İşgücü Ödemeleri	27.2	31.9	31.7	30.9	25.5	22.2	23.9	25.8	25.5	30.7	29.2	28.3	26.7
Kamu	14.0	17.0	17.5	17.2	14.3	12.2	12.8	13.9	13.7	16.4	14.9	15.0	53.3
Özel	13.3	14.9	14.2	13.7	11.2	10.0	11.1	11.9	11.8	14.3	14.3	13.3	46.7
İşletme Artığı ⁽¹⁾	58.3	53.1	53.6	54.1	59.1	61.6	59.8	57.1	57.7	51.4	50.8	49.4	52.5
Tarım	14.7	12.4	11.7	12.4	13.4	12.1	13.6	12.1	14.3	11.8	11.5	9.4	18.4
Diğer	43.6	40.7	41.9	41.8	45.7	49.5	46.2	44.9	43.4	39.6	39.3	40.0	81.6
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ⁽²⁾	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DİE

⁽¹⁾ Üretim yöntemi ile hesaplanan Gayri Safi Yurt İçi Hasıladan artık olarak bulunmuştur.

⁽²⁾ Üretim yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla.

500 büyük sanayi kuruluşu

ISO tarafından yapılan 500 Büyük Sanayi Kuruluşu araştırmasına göre, son on yılda ilk 500 sanayi kuruluşundaki istihdam 150 bin dolayında azalmış. 500 büyük firmanın faaliyet dışı gelirleri firmaların kârlarını üretimden çok üretim dışı rant gelirlerinden sağladığını gösteriyor. Bu durum istihdamdaki azalışı açıklar nitelikte, 500 büyük firma için üretimin görece öneminin azalmış olduğu yaratılan gerçek net katma değer endeksinden de anlaşılabilir. 2002 yılı katma değer endeksi 1992 yılının gerisinde. Bu yatırımsızlığın ve üretimin ihmal edilmesinin açık göstergesi.

500 Büyük Sanayi Kuruluşu Arasına Giren Özel Kuruluşlara Ait Bazı Göstergeler.

Yıllar	Çalışan Sayısı	Net Katma Değer Endeksi	Net Katma Değerin Fonksiyonel Dağılımı			Faaliyet Dışı Gelirlerin Bilanço Kârına Oranı
			Ücret	Kâr	Faiz	
1992	651,339	100.0	50.3	23.5	25.4	38.9
1993	626,701	115.1	48.0	26.4	24.8	40.7
1994	596,251	87.3	42.2	28.7	28.1	54.6
1995	539,238	103.6	39.0	30.5	29.6	46.5
1996	545,988	116.8	40.2	25.4	33.6	52.9
1997	578,333	139.4	38.9	25.0	35.0	52.7
1998	585,433	120.1	52.7	4.6	41.5	87.7
1999	549,825	92.7	74.5	-34.2	57.9	219.0
2000	558,288	105.5	70.4	-5.2	33.4	114.4
2001	526,314	68.4	85.3	-81.4	93.5	547.0
2002	504,796	94.0	62.0	5.7	30.4	114.4

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması, 2002

Ücretliler vergi hamalı

Son on yıl içinde toplam gelir vergisinin ortalama %50'si ücretlilerden sağlandı. Aynı dönem içinde işgücü ödemelerinin GSMH'dan aldığı pay ortalama %28. Bu oran ücretlilerin, ulusal gelirden aldıkları payın yaklaşık iki katı bir vergi yükü altında olduklarını gösteriyor. Sermaye kesiminin ulusal vergi havuzuna yaptığı katkı olarak nitelendirilebilecek kurumlar vergisi, son on yılın ortalamalarına göre ücretlilerin ödediği verginin altıda birine ancak ulaşıyor.

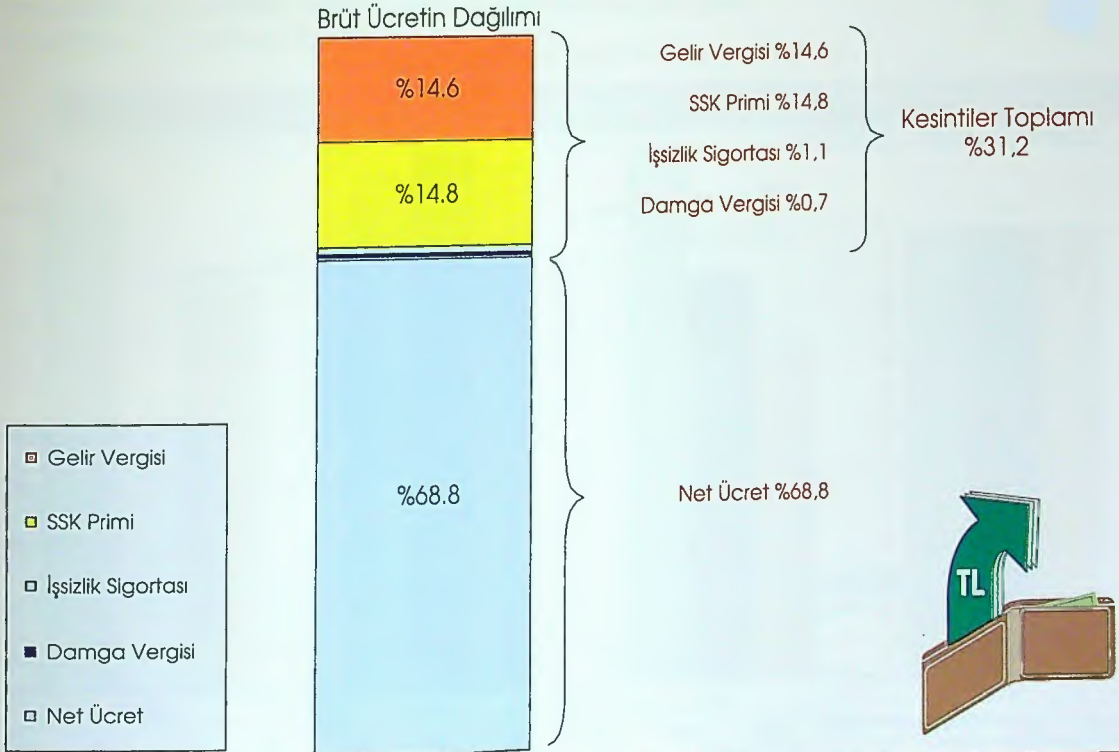
YILLAR	Toplam Gelir Vergisi İçinde Ücretlilerin Payı	GSMH İçinde İşgücü Ödemelerinin Payı	Toplam Vergi Gelirleri İçinde Ücretlilerin Payı	Toplam Vergi Gelirleri İçinde Kurumlar Vergisinin Payı
1990	55.0	27.2	20.2	10.2
1991	56.3	31.9	22.1	9.0
1992	55.5	31.7	22.4	7.1
1993	54.7	30.9	21.5	7.2
1994	50.9	25.5	17.7	7.5
1995	52.3	22.2	16.3	9.5
1996	51.4	23.9	15.8	8.3
1997	49.0	25.8	15.6	8.3
1998	39.6	25.5	14.4	8.1
1999	42.7	30.7	14.0	10.5
2000	45.4	29.2	11.2	8.9
2001	37.0	28.3	11.1	9.3
Ortalama	49.16	27.73	15.93	7.88

Kaynak: Maliye Bakanlığı

Ücretin üçte biri devlete

Ücretin üçte biri devlete gidiyor. 2002 yılında sigortalı olarak çalışan, ayda brüt bir milyar alan ve ilk vergi diliminde olduğu düşünülen bir işçi, brüt ücretin %15'ini gelir vergisi, diğer %15'ini SSK primi, %1'ini işsizlik sigortası ve binde 7'sini de damga vergisi olarak devlete ödüyor. Brüt bir milyar ücret, işçinin eline net 688 milyon olarak geçiyor.

Kamu işçisi zararda

1994 yılında yaşanan kriz, hemen tüm sektörlerde ücretleri reel olarak gerilettiler. 1994'le karşılaştığımızda ücrette dalgalı bir değişim izleniyor. 2002 yılında kamu sektöründeki işçilerin maaşı %10 gerilerken, memur maaşları %10 artmış görünüyor. Özel sektördeki işçi ücretleri ise kriz yılının ardından artış göstermiş. 2000 yılında 1994'e göre %20 artış var.

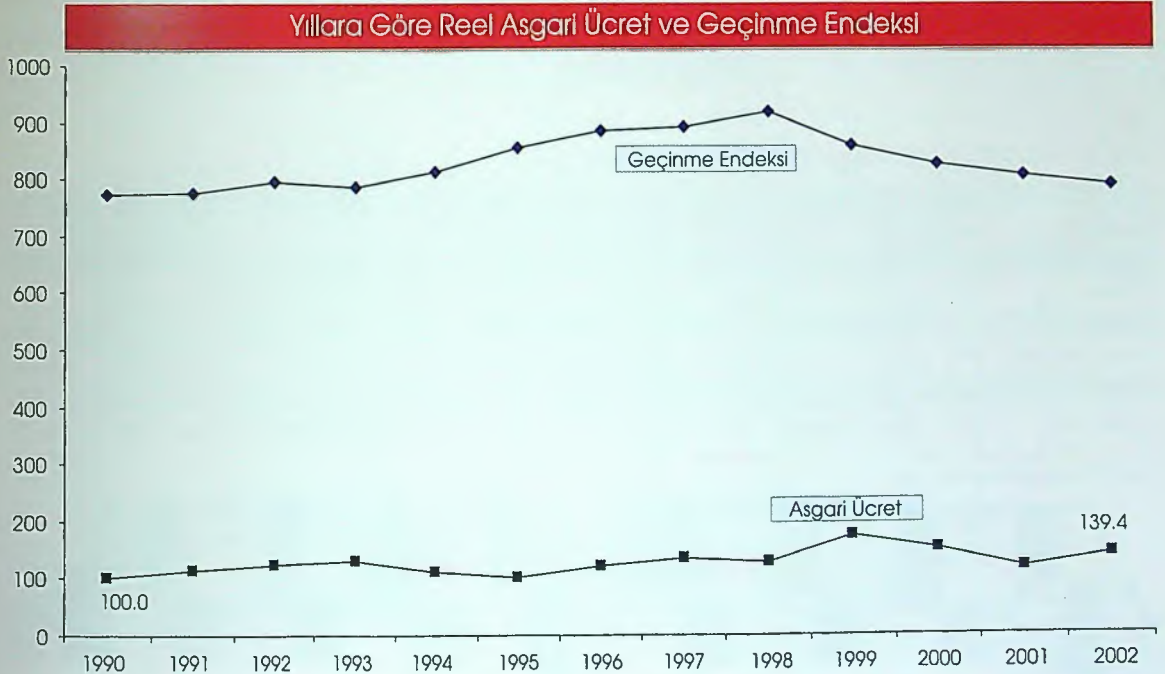
İşçi ve Memurların Reel Ücretleri Endeksleri

Kaynak: 2003 yılı Hükümet Programından alınmıştır.
2002 yılı özel kesim ücretleri ile ilgili veriye ulaşılamamıştır.

Asgari ücret reel olarak %40 dolayında arttı. Asgari ücretteki bu artış, asgari ücretlinin durumuna bir iyileşme olarak yansımadi. Asgari ücret alan bir işçi, asgari geçiminin sadece beşte birini sağlayabiliyor. Dört kişilik bir ailenin geçinebilmesi için asgari ücret alan altı kişinin çalışması gerekli. 2002 yılında dört kişilik bir ailenin asgari geçimi için, bir milyar dolayında net gelire gereksinimi varken, aynı yıl içerisinde asgari ücret ortalaması 173 milyon lira oldu.

Asgari ücret arttı ama ...

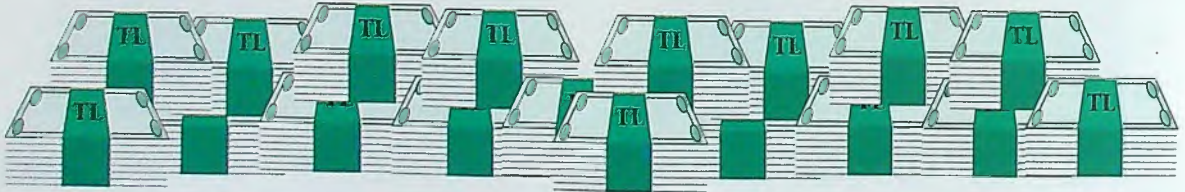
Vergilerle borç faizi ödendi

Bütçe, ulusal gelirin yeniden dağılımının bir aracı. Bütçe harcamalarına bakıldığında, 1990'lı yıllar boyunca bazı kesimlere kaynak aktarıldığı açıkça görülüyor. Harcamalarda öne çıkan kalem borç faizi ödemeleri. "Rantiye"nin kayırıldığı bu dönem, bu kesimi kazançlı çıkardı. Gelir yaratmak yerine borçlanmanın yeğlendiği bu dönemde, faiz ödemeleri ulusal bütçemizin %45'ine ulaştı. Diğer taraftan, toplumun geniş kesimini oluşturan emekçiler açısından önemli olan eğitim, sağlık ve kültür gibi kamu harcamalarında ise gerileme yaşandı. Eğitim ve sağlığa bütçeden ayrılan toplam pay %12.5'da kaldı.

Bütçe Harcamalarının Dağılımı (%)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
SAVUNMA	13.2	13.7	13.6	13.4	12.5	11.4	11.0	12.2	11.0	10.8	10.3	12.4	10.0
EMNİYET	3.5	4.1	5.1	4.9	4.1	3.9	3.0	3.6	3.1	3.0	2.8	3.4	3.3
EĞİTİM	12.2	17.1	17.9	18.9	18.2	14.9	9.8	11.1	11.1	10.2	9.4	11.1	10.1
SAĞLIK	2.8	4.1	4.1	4.7	4.5	3.7	2.8	3.2	2.6	2.4	2.3	2.6	2.4
BORÇ FAİZLERİ	28.2	22.7	18.1	20.2	18.4	26.6	36.9	29.8	39.9	37.9	45.2	34.5	43.6
DIĞER	24.3	22.6	26.0	21.6	26.6	25.8	28.0	30.3	25.2	29.5	23.3	26.7	23.1
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Maliye Bakanlığı

DİE tarafından gerçekleştirilen Hanehalkı Bütçe Anketi 2002 sonuçları, ailelerin harcamalarına göre 5 dilime ayrılarak değerlendiriliyor. Her %20'lik dilimde, 3 milyon 289 bin aile bulunuyor. Birinci dilimde tüketimi en düşük yoksul kesim, beşinci dilimde tüketimi en yüksek varlıklı aileler yer alıyor. Beşinci dilimde bulunan 3 milyon 289 bin varlıklı aile, Türkiye'deki tüketimin %45'ini yaparken, geri kalan 13 milyon 157 bin aile toplam tüketimin %55'ini yapıyor.

Harcama dilimleri

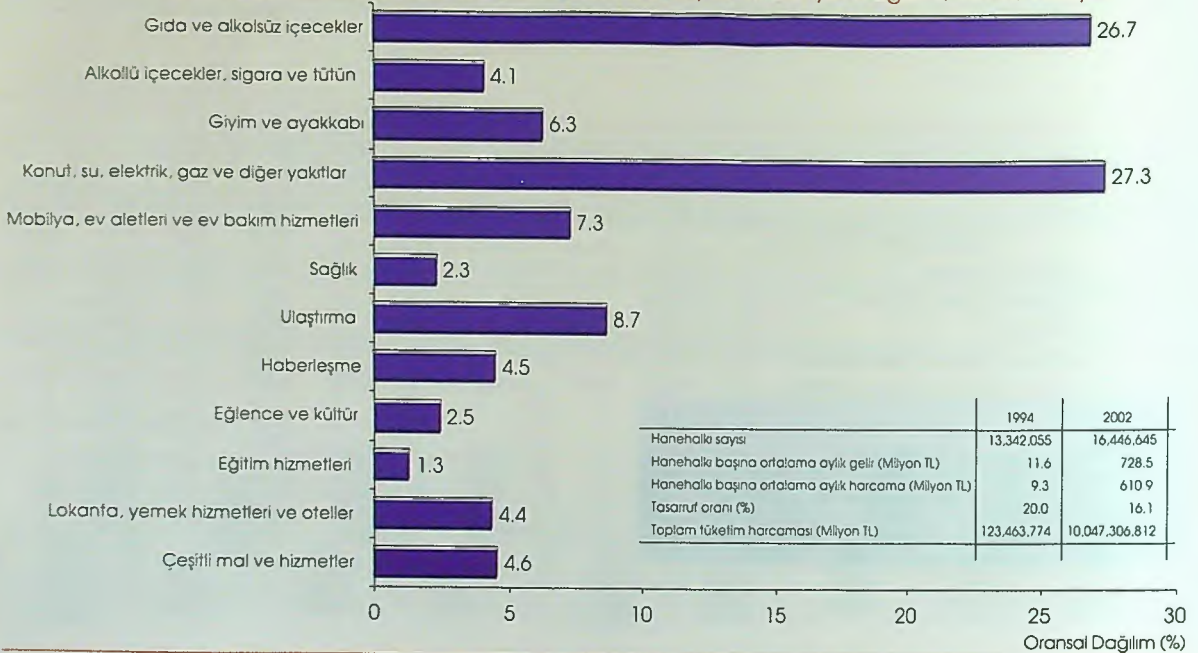
Harcamaya Göre Sıralı %20'lik Gruplara Göre Tüketim Harcamalarının Dağılımı, Türkiye

Harcama türleri	Harcamaya göre sıralı %20'lik gruplar				
	1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20
Toplam tüketim harcaması	6.7	11.4	15.5	21.4	45.0
1. Gıda ve alkolsüz içecekler	10.4	16.1	20.3	23.3	30.0
2. Alkollü içecekler, sigara ve tütün	8.5	14.0	18.9	26.5	32.2
3. Giyim ve ayakkabı	3.6	8.5	13.6	22.8	51.5
4. Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar	8.2	12.8	17.2	22.5	39.3
5. Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	2.2	4.7	7.8	12.3	73.0
6. Sağlık	4.5	10.4	12.0	21.5	51.6
7. Ulaştırma	2.8	6.9	11.2	20.3	58.9
8. Haberleşme	5.5	9.5	14.1	21.9	49.0
9. Eğlence ve kültür	1.7	4.1	6.5	12.7	75.0
10. Eğitim hizmetleri	0.3	2.5	6.5	17.8	72.9
11. Lokanta, yemek hizmetleri ve oteller	4.2	11.3	14.8	23.5	46.2
12. Çeşitli mal ve hizmetler	2.6	6.1	9.3	17.9	64.1

Aileler yoksul

DİE tarafından gerçekleştirilen Hanehalkı Bütçe Anketi 2002 sonuçlarına göre Türkiye'deki ailelerin ortalama bütçe gelirleri 728,5 milyon. Türk-İş'in 2002 yılı araştırmalarında yoksulluk sınırının 977 milyon olduğu düşünülürse, nüfusun büyük bir kesimi yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Anket sonuçlarına göre 1994 yılında gelirlerinin ortalama %32,8'ini gıdaya ayıran aileler, 2002 yılında gelirlerinin sadece %26,7'si ile gıda harcaması yapabildi. Gıda harcamalarının azalmasında kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar için yapılan harcamaların payının %22,8'den %27,3'e yükselmesi etkili oldu. Bir ailenin geleceğe yönelik yatırımı olarak değerlendirilebilecek eğitim ve kültür harcamaları toplam harcamalardan sadece %4 pay alıyor.

Hanehalkı Tüketim Harcamasının Harcama Grupları İtibarıyla Dağılımı, 2002, Türkiye

Harcamalara Göre Sıralı En Alt ve En Üst %20'lik Grupların Tüketim Harcamalarının Dağılımı

Harcama türleri	Aşağıdakiler	Yukarıdakiler
Toplam tüketim harcaması	6.7	45.0
Gıda ve alkolsüz içecekler	10.4	30.0
Alkollü içecekler, sigara ve tütün	8.5	32.2
Giyim ve ayakkabı	3.6	51.5
Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar	8.2	39.3
Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	2.2	73.0
Sağlık	4.5	51.6
Ulaştırma	2.8	58.9
Haberleşme	5.5	49.0
Eğlence ve kültür	1.7	75.0
Eğitim hizmetleri	0.3	72.9
Lokanta, yemek hizmetleri ve oteller	4.2	46.2
Çeşitli mal ve hizmetler	2.6	64.1

Yukarıdakiler ve aşağıdakiler

Hanehalkı Bütçe Anketi sonuçlarına göre ilk yüzdalık dilimdekiler Türkiye'deki toplam tüketimin %45'ini gerçekleştirirken en alt dilimdekiler %6,7'sini tüketiyor. Bir başka deyişle, Türkiye'de zenginler yoksulların yedi katını harcıyor. Eğitim, kültür ve sağlık gibi bir çok alanda zenginler ve yoksullar arasında uçurum var. Zenginler, yoksullardan; eğitimde 238 kat, kültürde ve eğlencede 48 kat ve sağlıkta da 11 kat daha fazla harcama yapıyor.

Harcamalara Göre Sıralı En Alt ve En Üst %20'lik Grupların Tüketim Harcamalarının Dağılımı

Harcama türleri	Aşağıdakiler	Yukarıdakiler
Toplam tüketim harcaması	100.0	100.0
Gıda ve alkolsüz içecekler	41.4	17.8
Alkollü içecekler, sigara ve tütün	5.2	2.9
Giyim ve ayakkabı	3.3	7.2
Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar	33.4	23.9
Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	2.4	11.8
Sağlık	1.6	2.7
Ulaştırma	3.6	11.4
Haberleşme	3.7	4.9
Eğlence ve kültür	0.6	4.1
Eğitim hizmetleri	0.1	2.2
Lokanta, yemek hizmetleri ve oteller	2.8	4.6
Çeşitli mal ve hizmetler	1.8	6.6

Harcama şekilleri

DİE Hanehalkı Bütçe Anketi sonuçlarına göre 2002 yılında Türkiye'deki toplam tüketim harcamalarının %67'si peşin, %24'ü vadeli olarak yapılıyor. Ailelerin elde edebilecekleri geliri borçlanmaları anlamına gelen vadeli ödemede artış var. Harcamaların %3'ü hanelerin kendi üretimi tarafından gerçekleştirilirken, %6'sı aynı gelir, hediye ve stoktan tüketim olarak gerçekleşiyor.

Hanelerin Tüketim Harcamalarının, Harcama Şekline Göre Dağılımı

Tüketim harcaması türleri	Peşin	Vadeli	Kendi üretimi	Aynı gelir, hediye ve stoktan tüketim
Toplam tüketim	66.8	24.4	3.0	5.9
Gıda ve alkolsüz içecekler	74.8	12.1	8.9	4.3
Alkollü içecekler, sigara ve tütün	93.6	3.9	0.0	2.6
Giyim ve ayakkabı	67.7	27.0	0.0	5.3
Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar	49.2	46.4	2.2	2.2
Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	52.3	44.8	-	2.9
Sağlık	88.7	10.7	-	0.6
Ulaştırma	73.4	14.9	-	11.7
Haberleşme	94.2	4.7	0.0	1.1
Eğlence ve kültür	63.9	34.6	-	1.4
Eğitim hizmetleri	97.4	0.4	-	2.3
Lokanta, yemek hizmetleri ve oteller	51.6	3.9	-	44.5
Çeşitli mal ve hizmetler	79.3	12.4	-	8.3

Gıda maddelerinin kişi başına tüketiminde en fazla payı ekmek ve et alıyor. Ayda kişi başına beş adet ekmek ve 900 gram et tüketilirken, bu maddelerin gıda harcaması içinde aldığı pay %21. Gıda harcaması içindeki paylarına göre sıralanmış 13 gıda maddesi toplam gıda harcamasının yarısını oluştururken, sağlık için önemli bir çok gıda maddesi -örneğin meyveler- alt sıralarda yer alıyor.

Gıda harcamaları

Seçilmiş Gıda Maddelerinin Kişi Başına Düşen Miktarları ve Gıda Harcaması İçindeki Payları

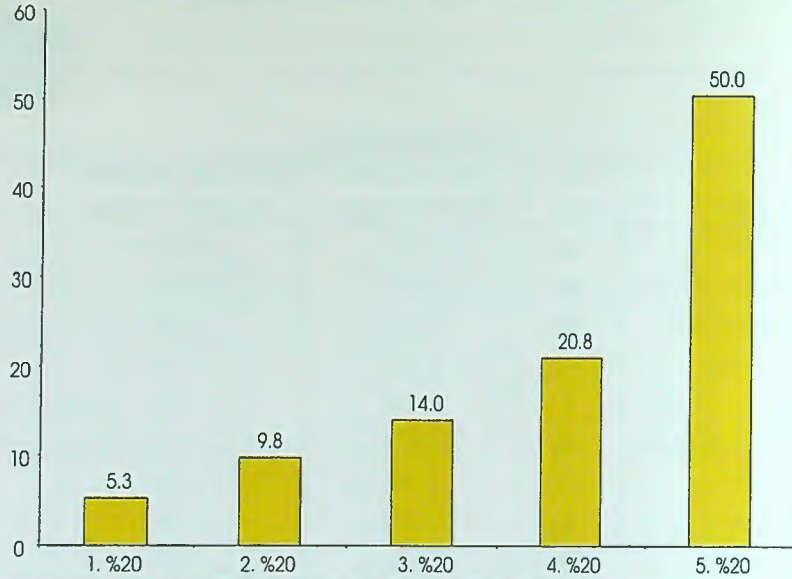
Madde adı	Ölçü birimi	Kişi başına düşen aylık ortalama tüketim miktarı	Gıda harcamasının içindeki payı (%)
1 Ekmek	kg	4.959	10.69
2 Et (sığır, koyun)	kg	0.882	10.39
3 Buğday unu	kg	3.778	4.93
4 Toz şeker	kg	1.141	3.67
5 Süt	lt	2.8	3.6
6 Kümes hayvanı	kg	0.501	3.22
7 Peynir	kg	0.43	3.16
8 Yoğurt	kg	1.539	2.96
9 Yumurta	adet	9.626	2.84
10 Domates	kg	2.587	2.32
11 Çay	kg	0.254	2.3
12 Pirinç	kg	0.605	1.88
13 Patates	kg	2.018	1.54

Gelir dağılımı

DİE Hanehalkı Bütçe Anketi sonuçlarına göre; 2002 yılında nüfusun en zengin %20 lik diliminin geliri, en yoksul %20 lik diliminden 10 kat daha fazla. Türkiye'deki toplam gelirin yarısı, nüfusun en zengin beşte birine ait. Orta sınıfı oluşturan, dördüncü dilimde aylık en yüksek gelir 950 milyon. Oysa 2002 yılı için yoksulluk sınırı 970 milyon. Bu sayılar, 2002 yılında nüfusun %80'inin yoksulluk sınırının altında yaşadığını gösteriyor.*

		1. %20	2. %20	3. %20	4. %20	5. %20
Grupun en düşük geliri	Milyon TL	-	3,484	5,136	7,313	11,413
Grupun en yüksek geliri	Milyon TL	3,484	5,136	7,314	11,413	399,948

*DİE'nin bu anketinin sonuçları, uygulanan yöntem nedeniyle tartışıldığından; 1994 gelir dağılımı anketi sonuçlarıyla karşılaştırılarak değerlendirilmemiştir.

İŞÇİ MEMUR
EL ELE
GENEL GREVE

SOSYAL-İŞ
SENDİKALİ
DİSK/SENEL-İŞ
SENDİKALİ

DİSK

İŞÇİLER ve KAMU EMEKÇİLERİ

Fotoğraf: Gökhan Atılğan

Yüzde 100 antidemokratik "yüzde 10" barajı

Her yıl ocak ve temmuz aylarında yayımlanan işkolu istatistikleri, sendikal hakların kullanımı ve toplu sözleşme özerkliği önünde bir engel oluşturmayı sürdürüyor. Sendikaların işkolu yetkisini belirleyen %10 barajı, bozulmuş bir veri tabanı üzerinden bilgisayar ortamındaki sanal sayılara göre belirleniyor.

İstatistiklerde, kayıtlı sektörde çalışan ve işverenlerce bildirilen işçilerin üyelikleri değerlendiriliyor. Ancak, üye bilgilerindeki değişiklikler, yasalardaki boşluklar ve işkolu istatistiklerine itirazlar sonucu yargı kararı ile eklenen "sayı"lar, sistemi sağlıklı hale getiriyor.

Temmuz 2002 istatistiklerine göre 28 işkolunda çalışan toplam 4 milyon 572 bin 841 işçinin, 2 milyon 680 bin 966'sı sendika üyesi görülüyor. Sendikalaşma oranı da %58,63.

Tüm taraflar, bu sayıların ve oranların gerçek olmadığını biliyor.

Toplam İşçi Sayısına ve İşkollarına Göre Sıralanmış Sendikalı İşçi Sayıları

İşkolu No.	İşkolu Adı	Toplam İşçi Sayısı	Sendikalı İşçi Sayısı	Sendikalaşma Oranı
15	İnşaat	653,680	180,123	27.56
13	Metal	534,630	370,565	69.31
6	Dokuma	518,779	434,940	83.84
17	Ticaret, Eğitim ve Güzel San.	430,708	150,277	34.89
28	Genel İşler	417,532	321,185	76.92
4	Gıda Sanayi	328,060	260,574	79.43
25	Konaklama ve Eğlence Yerleri	238,018	82,219	34.54
3	Petrol, Kimya ve Lastik	219,491	107,251	48.86
16	Enerji	135,848	113,183	83.32
12	Çimento, Toprak ve Cam	130,638	71,240	54.53
1	Tarım ve Ormancılık	128,307	120,486	93.90
11	Banka ve Sigorta	116,610	118,017	101.21
2	Madencilik	115,088	80,425	69.88
18	Kara Taşımacılığı	97,171	23,334	24.01
8	Ağaç	78,942	20,882	26.45
7	Deri	61,630	15,410	25.00
24	Sağlık	55,873	14,281	25.56
23	Haberleşme	48,957	50,513	103.18
20	Deniz Taşımacılığı	40,556	12,543	30.93
10	Basın ve Yayın	38,498	7,417	19.27
19	Demiryolu Taşımacılığı	36,668	20,323	55.42
9	Kağıt	30,349	18,129	59.74
26	Milli Savunma	29,654	33,426	112.72
5	Şeker	26,517	26,064	98.29
21	Hava Taşımacılığı	22,635	13,043	57.62
22	Ardıye ve Antrepoculuk	18,406	6,498	35.30
27	Gazetecilik	9,834	3,793	38.57
14	Gemi	9,762	4,825	49.43
	TOPLAM	4,572,841	2,680,966	58.63

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı • Çalışma Hayatı Yılığ 2002

Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nda grev neredeyse "kullanılmamak" üzere düzenlenmiş.

Bu yasakçı anlayış, uygulamayı da belirliyor. Ancak toplu pazarlık görüşmeleri sırasında ortaya çıkacak uyuşmazlıklarda kullanılabilir; sınırlı ve karmaşık süreç sonunda uygulanabilecek bir grev yasal grev olarak tanımlanıyor. Kaldı ki, grev ertelemeleri ve yasaklamaları bu hakkın sınırlı kullanımına bile olanak tanımlanıyor. Ard arda yaşanan ekonomik krizler ve kronikleşen işsizlik toplu uyuşmazlıkların sayısının giderek azalmasına neden oluyor. 1995 yılında 200 bin işçi greve çıkarken, 2000 de bu sayı 5 binin altında kaldı.

Uyuşmazlıklar azaldı ama ...

Yıllar	Grev Sayısı	İşyeri Sayısı	Greve Katılan İşçi Sayısı
1990	458	861	166,306
1991	398	686	164,968
1992	98	1,408	62,189
1993	49	178	6,908
1994	36	166	4,782
1995	120	3,369	199,867
1996	38	58	5,461
1997	37	57	7,045
1998	44	118	11,482
1999	34	56	3,263
2000	52	233	18,705
2001	35	66	9,911
2002	27	62	4,618

Grevler azalınca lokavt da azaldı

“İşçileri kapı dışarı etmek” anlamına gelen lokavt uygulamaları 1990’lı yılların başından başlayarak azaldı. 2001 ve 2002 yıllarında herhangi bir lokavt uygulamasına gidilmedi.

Yıllar	Lokavt Sayısı	İşçi Sayısı
1992	11	2,284
1993	9	1,437
1994	4	552
1995	5	4,047
1996	3	3,761
1997	4	4,083
1998	2	500
1999	4	931
2000	2	2,483
2001	-	-
2002	-	-

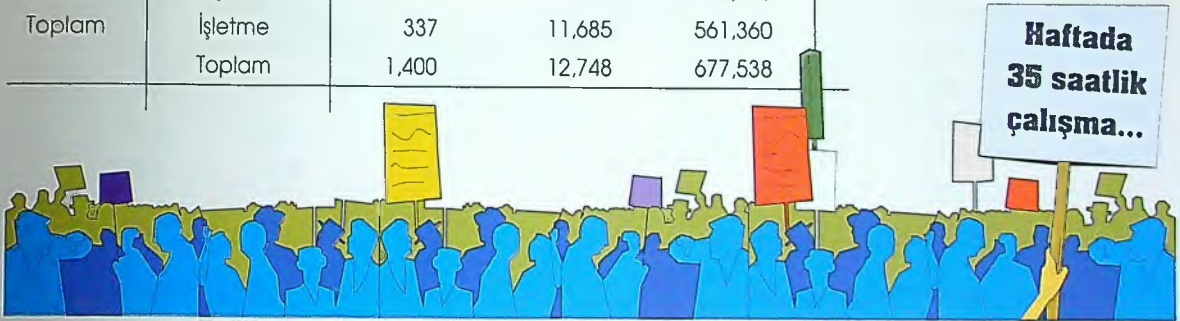

Türkiye’de düzenli çalışan sayısı 8,7 milyon, sendikalı işçi sayısı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı istatistiklerine göre 2 milyon 681 bin olmasına karşın toplu iş sözleşmeleri yoluyla ücretleri belirlenenlerin sayısı 2003 yılının ilk 9 ayında 700 bin dolayında. Bir tarafta %10 işkolu barajı diğer tarafta sendikaları olmasına rağmen toplu iş sözleşmesi yapamayan memurların bulunması bu sayının azlığında etkili.

Toplu iş sözleşmeleri

Kamu ve Özel İşyerlerinde İşletme ve İşyeri Düzeyinde Bağıtlanan TİS’leri
01.01.2003 - 30.09.2003

İşyeri	Yetki Düzeyi	Bağıtlanan Toplu İş Sözleşmeler		
		Sözleşme Sayısı	İşyeri sayısı	İşçi sayısı
Kamu	İşyeri	464	464	65,170
	İşletme	243	9,992	484,751
	Toplam	707	10,456	549,921
Özel	İşyeri	599	599	51,008
	İşletme	94	1,693	76,609
	Toplam	693	2,292	127,617
Toplam	İşyeri	1,063	1,063	116,178
	İşletme	337	11,685	561,360
	Toplam	1,400	12,748	677,538

Memurlar nüfus ve istihdam için yetersiz

Son 12 yıl boyunca kamu emekçilerinin sayısı %40 dolayında arttı ve 2 milyon 150 bin dolaylarına ulaştı. Kamu emekçileri sayısındaki bu artış, bir kamu emekçisi başına düşen nüfusun azalmasına yol açtı. 1990 yılında bir kamu emekçisi başına düşen nüfus 36 kişinin üzerindeyken bu sayı 2002 yılında 32 kişiye düştü. OECD verileri ile karşılaştırıldığında bu sayılar oldukça düşük. İleri sürülenlerin tersine, Türkiye’de gerekenden daha az kamu emekçisi var. Kamu emekçilerinin istihdam içindeki oranı da seçilmiş ülkelerin oldukça gerisinde.

Serbest Kadroların Yıllar İtibariyle Dağılımı

Yıllar	Memur Sayısı	İstihdama Oranı(%)	Nüfusa Oranı(%)
1990	1,542,433	7.7	2.74
1991	1,600,697	7.7	2.79
1992	1,649,763	7.9	2.83
1993	1,810,967	9.2	3.04
1994	1,736,910	8.2	2.87
1995	1,809,877	8.4	2.93
1996	1,817,274	8.3	2.89
1997	1,839,224	8.4	2.87
1998	1,970,286	8.8	3.02
1999	2,045,206	8.8	3.08
2000	2,094,932	9.5	3.11
2001	2,108,335	9.5	3.07
2002*	2,148,523	9.5	3.08

* 01 Nisan 2002 tarihi itibariyle serbest kadro sayısı

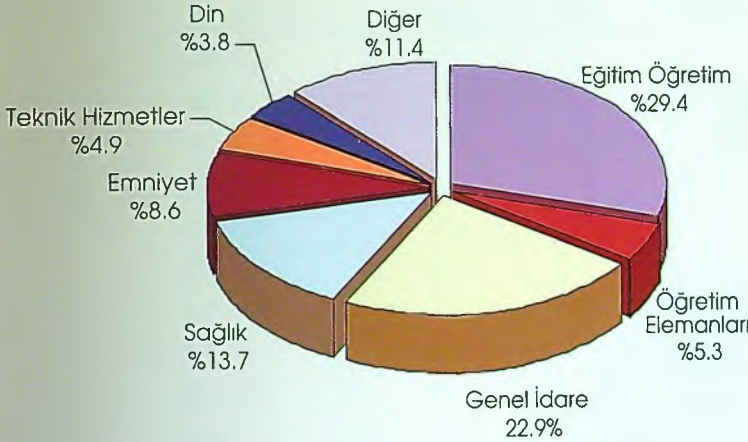
Kamu Emekçilerinin İstihdama ve Nüfusa Oranı

Seçilmiş Ülkeler	İstihdama Oranı(%)	Nüfusa Oranı(%)
Finlandiya	24.30	10.40
Fransa	21.30	8.20
Kanada	17.50	8.10
Macaristan	21.40	7.80
ABD	14.60	7.50
Çek Cum.	15.40	6.90
İrlanda	14.60	6.20
Almanya	12.30	5.30
İspanya	15.20	3.90
İtalya	15.20	3.90
Türkiye	9.10	3.20

Kaynak: OECD Public Management Service 2001

Hizmet sınıfları itibariyle kamu emekçilerinin dağılımına bakıldığında çoğunluğun eğitim ve öğretim hizmetlerinde bulunduğu görülüyor. Öğretim elemanlarıyla birlikte düşünüldüğünde her 100 kamu emekçisinden 35'nin eğitim ve öğretim alanında çalıştığı söylenebilir. Memur kadroları içinde eğitim ve öğretim hizmetlerinin ardından genel idare, sağlık hizmetleri ve emniyet çoğunluğu oluşturuyor.

Eğitimciler çoğunlukta

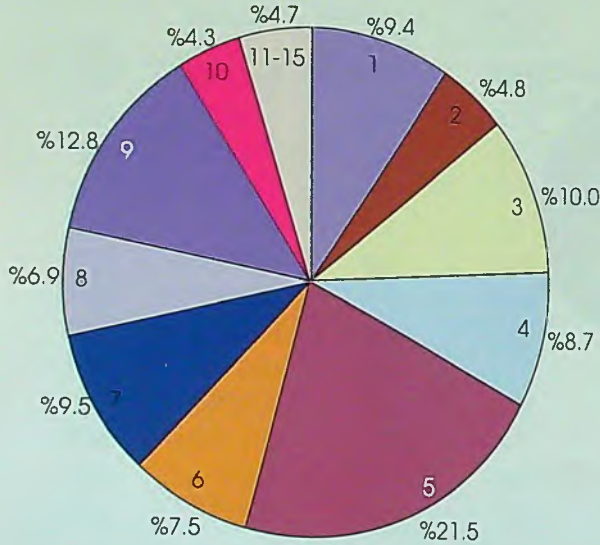

Memur Kadroları Sayısı : 2.148.523

Memurların çoğunluğu orta dilimde

Kamu emekçilerinin çoğunluğu orta derecelerde yoğunlaşmasına karşın, 1. ve 2. derecede bulunanların sayısı azımsanmayacak denli büyük. Hem unvanlı kadro, hem de hizmet süresinde kıdem anlamına gelen, 1. ve 2. derecede bulunan 305 bin memur, toplam memur sayısının %14'ünü oluşturuyor.

Kadro Dereceleri İtibariyle Memurlar

DERECE	TOPLAM
1	202.900
2	102.706
3	214.157
4	186.106
5	460.874
6	161.258
7	204.773
8	149.023
9	274.960
10	91.602
11-15	100.164
TOPLAM	2.148.523

Memur Kadroları Sayısı : 2.148.523

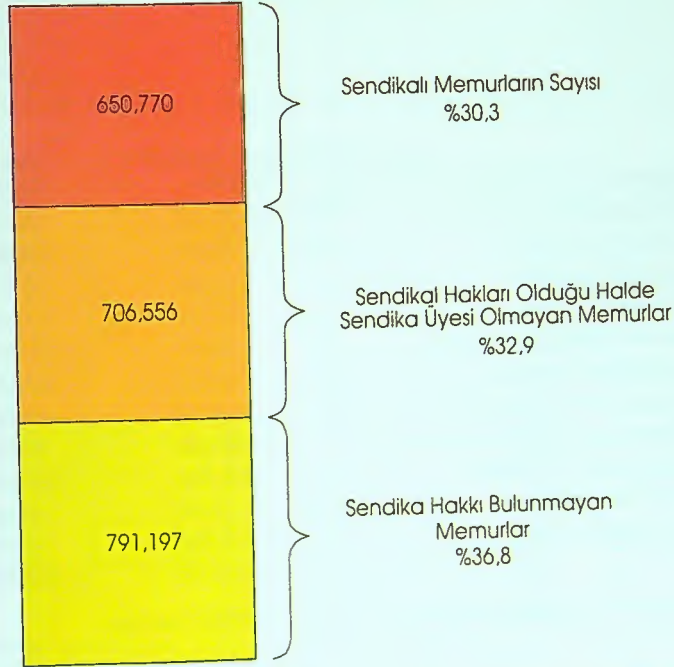
1- 01.09.2002 tarihi itibariyle kullanılabilir serbest kadro sayılandır.
2- 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'na tabi personel hariçtir.

Toplam 2 milyon 150 bin kamu emekçisinden 800 bine yakını sendikaya üye olma hakkından yoksun. Sendikal hakları kullanabilecek toplam 1 milyon 350 bin kamu emekçisinin ise sadece %48'i bir sendikaya üye.

Memurlar sendikal haklara alıyor

Sendikalaşma Durumuna Göre Memurların Dağılımı (2002 Temmuz)

Hizmet kolları ve sendika üyeliği

Hizmet kollarına göre sendikalaşma oranlarına bakıldığında ilk sırayı %85 ile yerel yönetim hizmetleri alıyor ve hemen ardından %75 ile diyanet ve vakıf hizmetleri işkolu geliyor. Din hizmetlerinde çalışan kamu emekçileri diğer hizmet kollarında çalışanların birçoğuna göre haklarına daha fazla sahip görünüyor. En çok sendika üyeliği eğitim ve öğretim hizmetlerinde olmasına karşın, bu sektörde sendikalaşma oranı %50'nin altında kalmış durumda.

Hizmet Kolunun Adı	Kamu Görevlisi Sayısı	Üye Sayısı	Sendikalaşma Oranı
Yerel Yönetim Hizmetleri	30.787	26.140	0.85
Diyanet ve Vakıf Hizmetleri	73.391	54.852	0.75
Tarım ve Ormancılık Hizmetleri	52.044	35.877	0.69
Ulaştırma Hizmetleri	25.937	17.389	0.67
Enerji Sanayi ve Madencilik Hizmetleri	48.473	30.871	0.64
Basın Yayın ve İletişim Hizmetleri	58.812	34.451	0.59
Bayındırlık, İnşaat ve Köy Hizmetleri	34.334	19.225	0.56
Büro, Bankacılık ve sigortacılık hizmetleri	130.456	59.578	0.46
Eğitim Öğretim ve Bilim Hizmetleri	653.962	295.235	0.45
Kültür ve Sanat Hizmetleri	8.765	3.932	0.45
Sağlık Sosyal Hizmetler	240.365	73.220	0.30
Toplam	1.357.326	650.770	0.48

Kaynak: 7 Temmuz 2002 Tarihli Resmi Gazetede Yayınlanan Memur Sendikaları Üye Sayısı

Sosyal Sigortalar Kurumu verilerine göre 2002 yılında Türkiye genelinde toplam 75.910 iş kazası, daimi iş göremezlik ve ölüm olayı gerçekleşti. Olay sayısının toplam sigortalılara oranı %1,45. Bir başka deyişle, 2001 yılı içerisinde her yüz sigortalıdan biri iş kazası geçirdi, iş göremez duruma geldi ya da hayatını kaybetti. Sayısal açıdan en fazla kaza metal eşya imalatı sanayiinde olurken, oran açısından bakıldığında en fazla kaza kömür madenciliği işkolunda gerçekleşti. Kömür madenciliği işkolunda neredeyse her beş sigortalıdan biri iş kazası geçirdi.

En tehlikeli işkolları: metal ve inşaat

İş Kazası, Daimi İş Göremezlik ve Ölüm Olaylarının En Fazla Görüldüğü 11 İşkolu (2002)

	İş kolunda Toplam Sigortalı Sayısı	Toplam Olay Sayısı	Oran (%)
1 Metal Eşya İmalatı (Makina hariç)	165,679	8,787	5.30
2 İnşaat	713,629	8,754	1.23
3 Dokuma Sanayi	329,628	7,220	2.19
4 Kömür Madenciliği	42,541	7,210	16.95
5 Nakil Araçları İmalatı	174,515	4,457	2.55
6 Makina İmalat ve Tamirâtı	130,058	4,247	3.27
7 Taş, Toprak, Kil, Kum vs. İmalatı	112,287	4,173	3.72
8 Metal. Mütea, Esas, Endüstrisi	59,504	4,148	6.97
9 Nakliyat	320,256	3,885	1.21
10 Gıda Maddeleri Sanayi	242,046	2,986	1.23
11 Şahsi Hizmetler	450,101	2,053	0.46
GENEL TOPLAM	5,223,283	75,910	1.45

Madenciler meslek hastası

2002 yılında toplam 572 meslek hastalığı vakasıyla karşılaşıldı. Madenciler meslek hastalarının yarısından fazlasını oluşturarak, bu alanda başı çektiler. Her on bin kömür madencisinden 74'ü 2001 yılında meslek hastası oldu. Madencileri nakil araçları ve makine imalat işkolları izliyor.

En Fazla Meslek Hastalığı Görülen 10 İşkolu (2002)

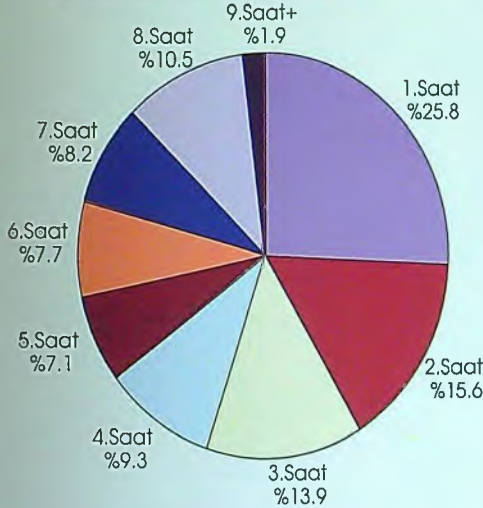
	Olay sayısı	Toplam Sigortalı Sayısı	Oran ('10.000)
1 Kömür Madenciliği	313	42,541	73.6
2 Nakil Araçları İmalatı	139	174,515	8.0
3 Makina İm. ve Tamiratı	40	69,520	5.8
4 Ecza ve Kimyevi Maddeler Sanayi	31	165,679	1.9
5 Elekt. Mak. Cihaz Matz. İma.	14	67,881	2.1
6 Kömürden Gayri Madenler	10	59,504	1.7
7 Metalden Eşya İmalatı (Makina Hariç)	8	342,947	0.2
8 Nakliyat	7	713,629	0.1
9 İnşaat	5	130,058	0.4
10 Gıda Maddeleri Sanayi	5	320,256	0.2
GENEL TOPLAM	572	5,223,283	1.1

Kaynak: SSK İstatistik Yıllığı, 2002

İş kazaları en çok sabah saatlerinde oluyor

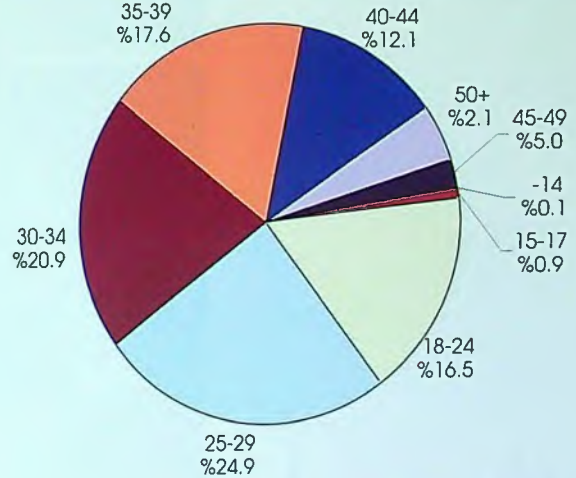
İş kazasına uğrayan sigortalıların iş gruplarına bakıldığında en fazla 25-29 yaşları arasındaki çalışanların kazaya uğradıkları görülüyor. 25-34 yaş arasındakiler iş kazalarının neredeyse yarısını yaşarken, 35-45 yaş grubunun kazalar içindeki oranı %30'a yaklaşıyor. İş kazalarının yarıdan fazlası ilk üç saat içerisinde oluşuyor. İlk çalışma saati toplam kazalar içinde %26 oranıyla dikkat çekici.

İş Kazalarının Oluştuğu İş Saatleri

Toplam İş Kazası Sayısı : 72.334

İş Kazalarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Toplam İş Kazası Sayısı : 72.334

Kaynak: SSK İstatistik Yıllığı, 2002

Introduction

The purpose of this study is to investigate the effects of a new educational program on student performance.

The study was conducted over a period of six months.

The results of the study show that the new program had a significant positive impact on student performance. The data indicates that students who participated in the program achieved higher scores on standardized tests compared to those who did not. This finding is consistent with previous research that suggests that innovative teaching methods can lead to improved learning outcomes.

Figure 1: Percentage of students who passed the exam over time.

The data indicates that the number of students who passed the exam increased significantly over the six-month period.

This suggests that the new program is effective in improving student performance.

The results of this study provide strong evidence for the effectiveness of the new program.

Further research is needed to explore the long-term effects of the program.

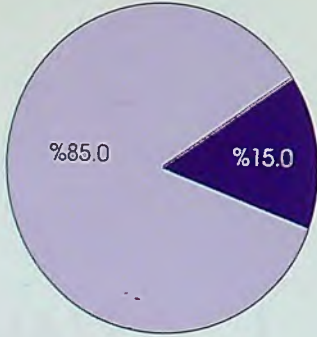

SOSYAL
GÜVENLİK

Her altı kişiden biri sigortasız

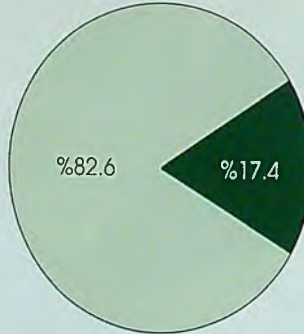
Türkiye nüfusunun yaklaşık %85'i sigorta şemsiyesi altında. Tüm sigortalıların yaklaşık %83'ü sağlık hizmetlerinden yararlanıyor. Toplam nüfusun, önemli bölümü sağlık hizmetlerinden sosyal güvenlik kurumları aracılığı ile yararlanıyor. Yeşil Kart benzeri uygulamalar yaklaşık 15 milyon kişiyi kapsıyor. Sigorta kapsamında bulunan nüfusun %21'i aktif sigortalı, %13'ü aylık alan emekli, dul ve yetimler, %66'sı ise bağımlı sigortalılar olarak nitelenen aile bireylerinden oluşuyor.

Toplam Nüfus İçinde Sigorta Şemsiyesinden Yararlananlar (2002)

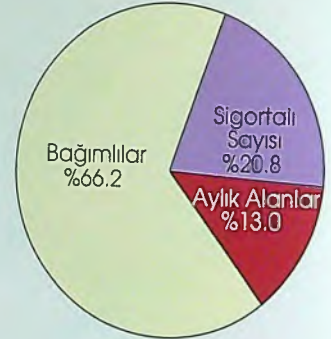
Toplam Nüfus : 69.757.000

Toplam Sigortalılar İçinde Sağlık Hizmetinden Yararlananlar

Sosyal Güvenlik Sisteminden Yararlanan Nüfus : 59.303.776

Sosyal Güvenlik Hizmetlerinden Yararlananların Durumlarına Göre Dağılımı

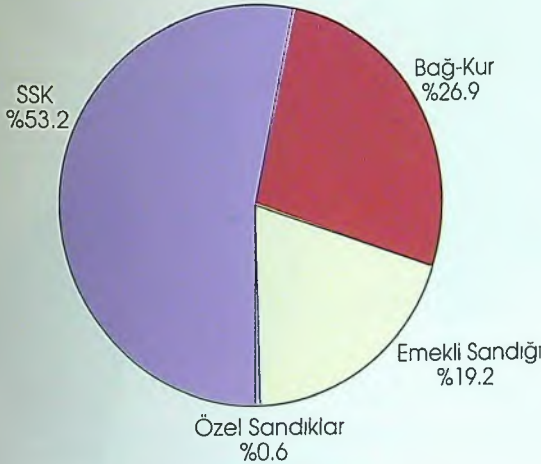
Sosyal Güvenlik Sisteminden Yararlanan Nüfus : 59.303.776

Kaynak: SSK İstatistik Yıllığı, 2002

Sosyal güvenliğin yükü SSK'nın omuzlarında. Toplam aktif sigortalıların %53'ü SSK'ya, %27'si Bağ-Kur'a, %19'u de Emekli Sandığı'na üye. Emekli, dul ve yetim aylığı alanlar için bu sıralama biraz değişiyor. Emekli, dul ve yetimlerin %49'u SSK'dan, %18'i Bağ-Kur'dan ve %32'si Emekli Sandığı'ndan aylığını alıyor. Her aylık sahibine 1,60 aktif sigortalı düşüyor. Kurumların sağlıklı işlemesi için önemli olan bu sayı sosyal güvenlik kurumlarına göre farklı değerler alıyor. Bu sayı Bağ-Kur için 2,4; SSK için 1,8; Emekli Sandığı için 1,7.

Sosyal güvenlik kuruluşları tehlikede

Aktif Sigortalıların Kurumlara Göre Dağılımı

Aktif Sigortalıların Sayısı : 12.328.937

Sosyal Güvenlik Kurumlarından Aylık Alanlar Kurumlara Göre Dağılımı

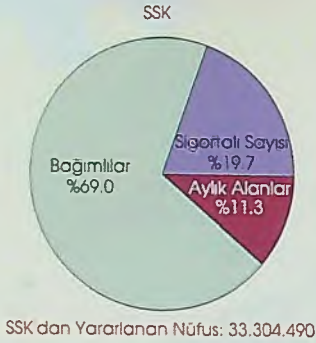
Sosyal Güvenlik Kurumlarından Aylık Alanların Sayısı : 7.689.877

Kaynak: SSK İstatistik Yıllığı, 2002

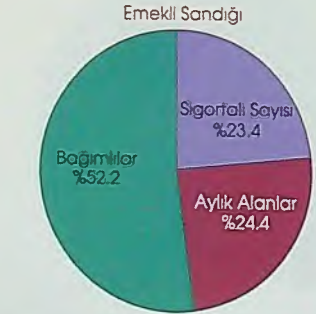
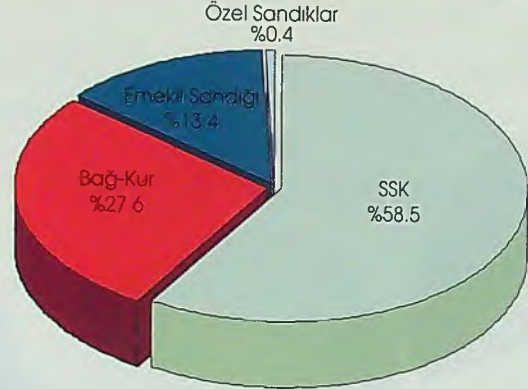

Sosyal güvenlik yükü SSK'da

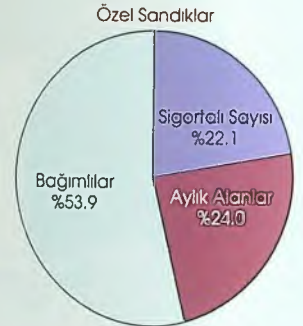
Sosyal güvenlikten yararlanan nüfusun %58'i SSK'ya bağlıyken, %28'i Bağ-Kur'a ve %13'ü Emekli Sandığı'na bağlı. Aylık alanların SSK içindeki oranı %11, Emekli Sandığı içindeki oranı %13 ve Bağ-Kur içindeki oranı %9.

Sosyal Güvenlik Kurumlarından Yararlananların Dağılımı

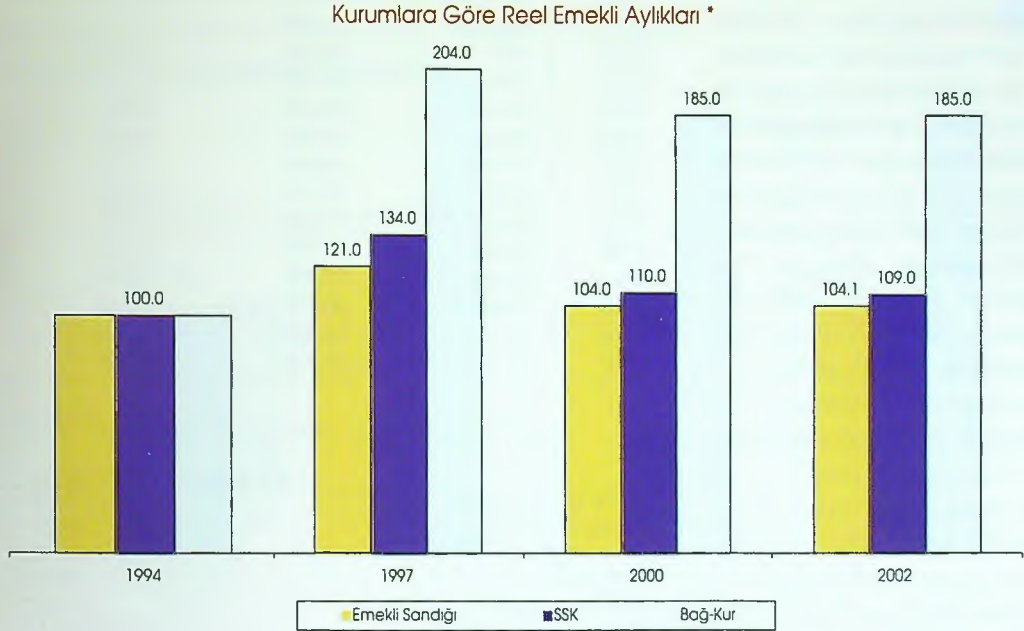
Sosyal Güvenlik Sisteminden Yararlanan Nüfus: 59.303.776

Emekli Sandığı'ndan Yararlanan Nüfus: 10.126.993
Kaynak: SSK İstatistik Yıllığı, 2002

1990'lı yıllar boyunca emekli aylıkları reel olarak değer kazandı. Memur emekli aylıklarındaki artış düşük kalırken, Bağ-Kur emekli aylıkları neredeyse iki kat arttı. "Mezarda Emeklilik Yasası" ile, SSK emekli aylıklarındaki artış TÜFE'ye bağlandı. 2000'den başlayarak, bu uygulama ile, emeklilerin ulusal gelirden pay almalarının önü kapatılmış oldu.

**Emekli aylıkları
arttı ama ...**

* Ortalama emekli aylığı, memur emeklileri için 3/1, işçi emeklileri için normal gösterge tablosu 1. Derece 9. Kademe ve Bağ-Kur emeklileri için 6. Basamak esas alınmıştır.

Kaynak: DPT

Yeni bir sigorta, işsizlik sigortası

İşsizlik sigortası 1999'da 4447 sayılı yasa ile düzenlendi. İşçinin %2, işverenin %3, devletin %2 oranında prim ödeyerek finansmanına katıldığı işsizlik sigortası, 1 Haziran 2000'den başlayarak yürürlüğe girdi. Kendi istek ve kusuru dışında adına en az 600 gün işsizlik sigortası primi ödenmiş ve işten ayrılmadan önceki son 120 gün sürekli çalışmış olan bir işçi, işsizlik ödeneğinden yararlanabiliyor. 600 gün prim ödeyenler 180 gün, 900 gün ödeyenler 240 gün, 1.080 gün ödeyenler de 300 gün süreyle son 4 aylık ücret ortalamasının %50'si kadar işsizlik ödeneği alabilir. Her durumda asgari ücretin net tutarını aşmayacak bu ödeneğin alt sınırı 81 milyon. Bu denli ağır koşullar, işsizlik ödeneğinden yararlanmayı güçleştiriyor. İşsizlik ödeneği ise İşsizlik Sigortası Fonunun büyüklüğü yanında günlük kalıyor.

Aylar İtibariyle İşsizlik Sigortası Alanların Sayısı ve Ödemeleri

Yıllar	Aylar	İşsizlik Ödeneği Alan Sayısı	Ödeme Miktarı (Milyar TL)
2002	Mart	5,710	1,255
2002	Nisan	13,126	2,414
2002	Mayıs	20,463	3,213
2002	Haziran	26,472	3,843
2002	Temmuz	32,902	4,915
2002	Ağustos	36,068	5,150
2002	Eylül	39,333	6,204
2002	Ekim	39,692	6,392
2002	Kasım	40,637	6,566
2002	Aralık	41,953	6,863
2003	Ocak	42,882	7,091
2003	Şubat	55,161	9,942
2003	Mart	51,870	9,520
2003	Nisan	61,907	12,347
2003	Mayıs	60,928	11,047
2003	Haziran	60,139	10,746
2003	Temmuz	58,969	10,674
2003	Ağustos	62,335	11,720

İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Tablosu

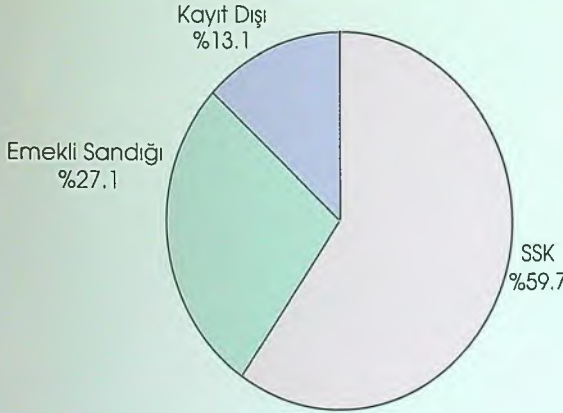
	30 Ağustos 2003 (Milyar TL)
İşçi ve İşveren primleri	2.371.170.10
Gecikme Zammı	31,109.27
Devlet Katkısı	868.429.98
Faiz Geliri	4.215.784.46
İdari para cezaları	2.293.63
Toplam	7.488.787.44
Giderler	156.543.93
Toplam fon varlığı	7.332.243.51

Türkiye’de maaşlı ve ücretli olarak istihdam edilenlerin 1,1 milyonu yani %13’ü herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı değil. Geçici ve mevsimlik işlerde çalışan kesim için bu oran daha da yüksek. Bu tür işlerde çalışan her 12 kişiden sadece biri herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı. Sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmamak; çalışma saatlerinin düzensizliği, işgüvencesinin yokluğu, sağlık ve çalışma koşullarının kötülüğü anlamına geliyor.

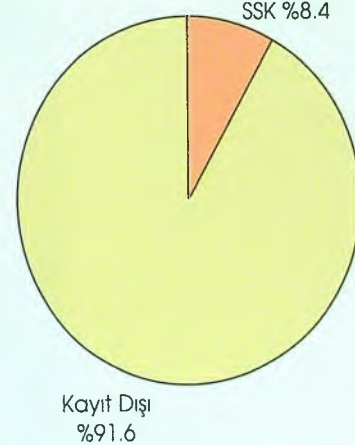
Kayıt dışı istihdam

Ücretli ve Maaşlı Olarak İstihdam Edilenlerin Kayıtlılık Durumu, 2002

Toplam Ücretli : 8.742.000

Geçici, Mevsimlik ve Yevmiyeli İşlerde İstihdam Edilenlerin Kayıtlılık Durumu, 2002

Geçici Mevsimlik ve Yevmiyeli Sayısı: 1.200.000

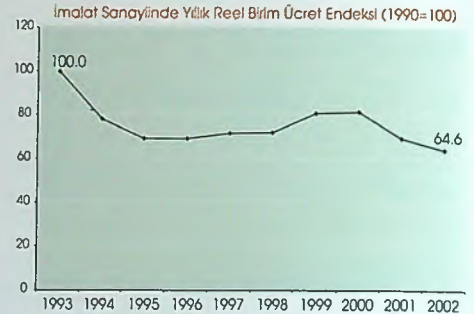
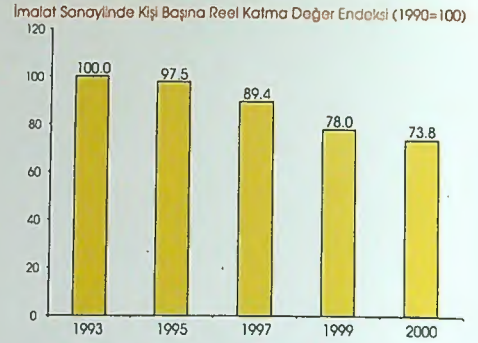
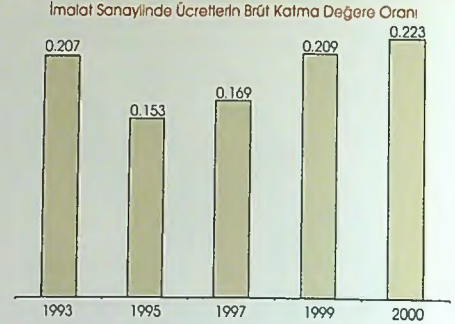
Georg Brendler, Yapının İşçileri, 1974

İMALAT
SANAYİİ

İmalat sanayii

1990'lardan 2000'lere, gerçek ücretlerde azalan bir değişim söz konusu. 2000 yılında gerçek ücretler 1993 yılına göre %35 geriledi. Bir başka deyişle, 1993'de çalıştığı her saat için 100 lira alan bir işçi, 2000 yılında 65 lira aldı. Son on yılda ücretlerin katma değere oranı ortalama %20 düzeyinde kaldı. Yani, imalat sanayinde üretim yapan işçiler ürettiklerinin ancak beşte birini alabilirken, kâr, kira, rant, faiz gibi sermaye, mülk ve servet sahipleri üretimin beşte dördüne sahip oldu.

İşçiler tarafından yaratılan katma değer, temel olarak iki taraf arasında paylaşılır: emek ve sermaye. Son on yıl boyunca imalat sanayiinde emekçiler yarattıkları katma değerlerin ortalama beşte birini, sermaye sahipleri beşte dördünü aldı. İşkolları açısından bakıldığında katma değerden en çok pay alan işkolu ana metal sanayii, en az pay alan işkolu petrol, kimya ve plastik sanayii. Ana metal sanayii aynı zamanda emekçilerin en çok kaybettiği işkolu, 1992’de katma değerden aldıkları pay %45 iken 2000’de %26.

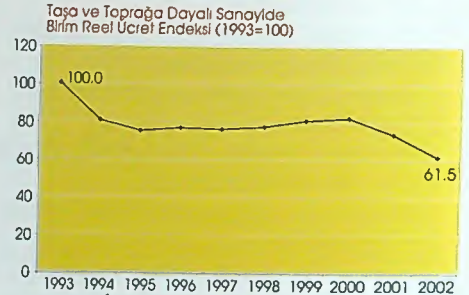
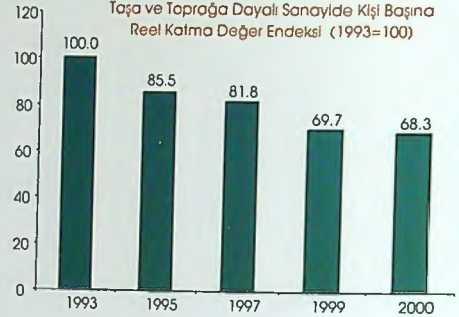
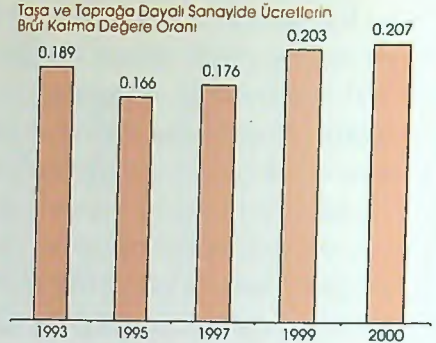
İmalat sanayiinde bölüşüm

İmalat Sanayiinde Ücretlerin Katma Değere Oranı

SANAYİ GRUPLARI	1992	1993	1994	1996	2000	Ortalama
İmalat sanayii	0.225	0.207	0.161	0.171	0.223	0.16
Ana metal sanayii	0.448	0.328	0.201	0.253	0.335	0.26
Kağıt- kağıt ürünleri ve basım sanayii	0.297	0.210	0.163	0.187	0.279	0.19
Taş ve toprağa dayalı sanayii	0.239	0.189	0.148	0.182	0.207	0.16
Dokuma giyim eşyası ve deri sanayii	0.250	0.255	0.167	0.227	0.272	0.20
Diğer imalat	0.257	0.287	0.184	0.192	0.137	0.18
Metal eşya makine teçhizat vb. sanayii	0.251	0.232	0.196	0.208	0.266	0.19
Gıda, içki ve tütün sanayii	0.237	0.220	0.203	0.163	0.231	0.18
Petrol, kimya ve plastik ürünleri sanayii	0.119	0.117	0.095	0.092	0.131	0.09
Orman ürünleri ve mobilya sanayii	0.290	0.274	0.282	0.204	0.190	0.21

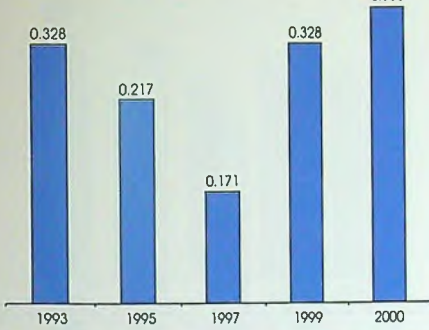
Çimento ve seramik sanayii

Çimento ve seramik işçilerinin ürettiği çimento ile Türkiye ihracatta dünya sıralamasında ikinci, seramik kaplama da ise dünya üçüncüsü. Bu işkolundaki üretimin %30'u ihraç ediliyor. İhracata yönelen tüm sektörlerde olduğu gibi ihracat pazarlarına girişte verimlilikteki düşüş ücretlerin geriletilmesi ile karşılandı. Bu işkolunda 1993'ten bu yana verimlilik %30 gerilerken, ücretler %40 geriledi. Ücretler ve verimlilikteki bu düşüş bölüşüm dengelerini etkilemedi. Bu işkolunda 2000 yılında işçiler ürettikleri katma değer ancak beşte birini alabildiler.

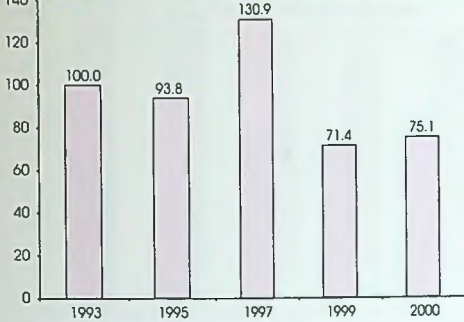

Ana Metal Sanayiinde Ücretlerin Brüt Katma Değere Oranı

Ana metal sanayii

Ana Metal Sanayiinde Kişi Başına Reel Katma Değer Endeksi (1993=100)

Ana Metal Sanayiinde Birim Reel Ücret Endeksi (1993=100)

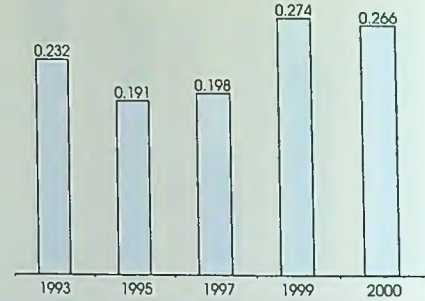

Tüm imalat sanayiine girdi veren demir-çelik sanayiinde, hem ücretler hem de katma değerden emekçilerin aldığı pay çarpıcı bir tablo sergiliyor. 1990'lı yılların başında ücretlerde düşüş yaşanan tek işkolu olan demir-çelik sanayiinde, ücretler 1993'den bu yana %25 daha geriledi. Verimlilik ise değişkenlik gösterdi. 1997'den sonra azalan verimlilikle birlikte ücretlerin katma değere oranında da görece bir değişim gözlemlendi. Demir-çelik sanayiindeki işçiler ürettikleri katma değer için ancak üçte birini alabildiler.

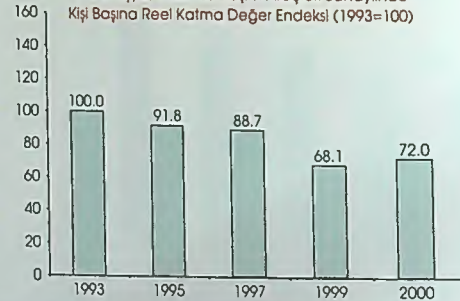
Metal eşya ve makine sanayii

Son yıllarda özellikle yabancı yatırımlarla imalat sanayii içindeki payını yükseltmiş olan otomotiv ve beyaz eşya sanayii, imalat sanayinin motoru durumunda. 1996'da Gümrük Birliği anlaşmasından sonra yaşanan yoğun rekabet ve makro-ekonomik istikrarsızlıklar; işkolunu ithalat yerine iç talebi karşılamaya dönük üretime yöneltti. Bu durum, işkolunda görece bir rahatlama sağladı. Öte yandan, işkolunda 1993'den sonra başlayan gerileme ücretlere ve verimliliğe de yansdı. Bu döneme, reel birim ücretler %26, verimlilik de %28 geriledi. Ortalama ücretlerin katma değere oranı ise %22 oldu. Bir başka deyişle işçiler, ürettikleri katma değerinde sadece beşte birini ücret olarak aldılar.

Metal Eşya, Makina, Ulaşım Araçları Sanayinde
Ücretlerin Brüt Katma Değere Oranı

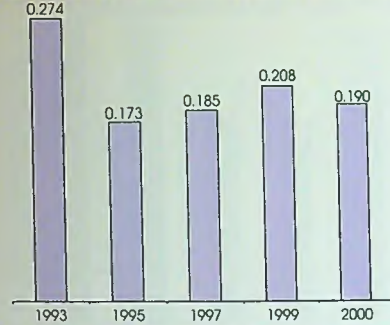
Metal Eşya, Makina, Ulaşım Araçları Sanayinde
Kişi Başına Reel Katma Değer Endeksi (1993=100)

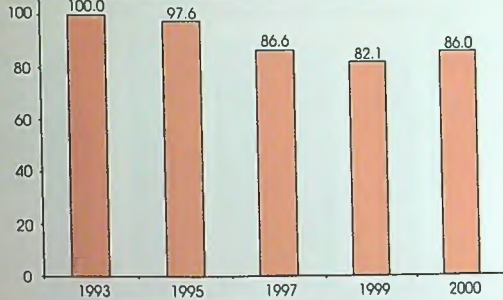
Metal Eşya, Makina, Ulaşım Araçları Sanayinde Reel Ücret Endeksi 1993

Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayinde Ücretlerin Brüt Katma Değere Oranı

Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayinde Kişi Başına Reel Katma Değer Endeksi (1993=100)

Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayinde Birim Reel Ücret Endeksi (1993=100)

Orman ürünleri ve mobilya sanayii

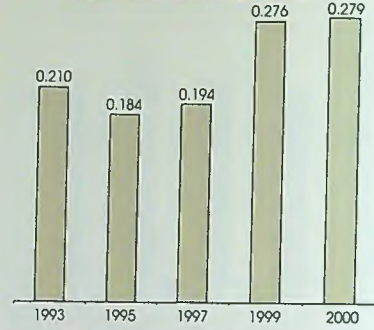
Küçük işletmelerin yaygın olduğu orman ürünleri ve mobilya sanayinde 200'den fazla işçi çalıştıran işyeri sayısı sadece yirmi. 1993'den bu yana verimlilikte en az düşüş gösteren ancak bölüşüm ilişkileri en fazla bozulan işkolu orman ürünleri ve mobilya sanayii oldu. Bu işkolunda verimlilik %14 gerilerken, işçilerin katma değerden aldıkları pay %31 azaldı. Ücretlerdeki düşüşün en fazla olduğu işkolu olma özelliğini taşıyan bu işkolunda reel birim ücretler %41 oranında geriledi.

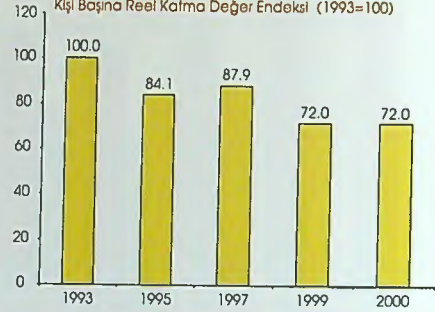
Kağıt, kağıt ürünleri ve basım sanayii

Toplam 2 milyon tonluk kağıt tüketimimizin 1,5 milyon tonunu üreten kağıt ve kağıt ürünleri sanayii, büyüklük sıralamasında Avrupa'da altıncı. SEKA tek başına, kağıt imalatında Türkiye'deki toplam kurulu kapasitenin %38'ine sahip. Kağıt ve basım sanayiindeki işçilerin hem reel birim ücretleri hem de kişi başına verimlilikleri 1993-2000 yılları arasında %28 geriledi. Ücretlerin katma değere oranında 1999-2000 yıllarında görülen ilerleme, daha çok 1999 depreminde bazı fabrikaların üretimlerini durdurmalarından kaynaklanan bir durum.

Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayinde
Ücretlerin Brüt Katma Değere Oranı

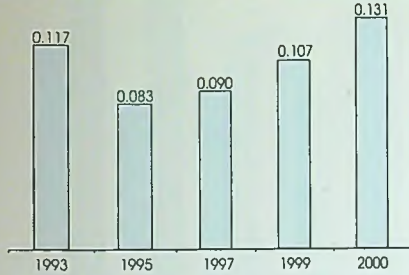
Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayinde
Kişi Başına Reel Katma Değer Endeksi (1993=100)

Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayinde Birim Reel Ücret Endeksi (1993=100)

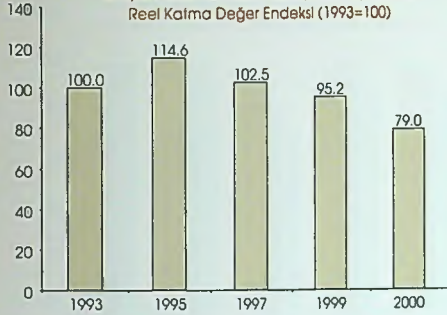

Kimya, Petrol ve Plastik Sanayinde Ücretlerin Brüt Katma Değere Oranı

Kimya, petrol ve plastik sanayii

Kimya, Petrol ve Plastik Sanayinde Kişi Başına
Reel Katma Değer Endeksi (1993=100)

Kimya, Petrol ve Plastik Sanayinde Birim Reel Ücret Endeksi 1993

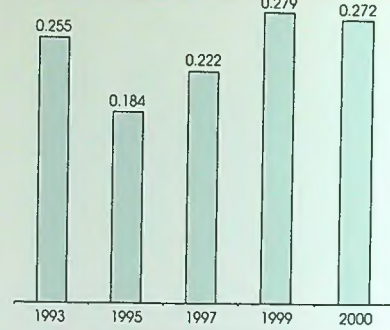

Toplam imalat sanayii üretimindeki payı %30 olan petrol ve kimya sanayii hemen tüm sektörlerle girdi sağlıyor. Bu işkolunda öne çıkan kuruluş PETKİM. İşkolu için gereken hammaddenin %30'u bu kuruluş tarafından sağlanıyor. Petrol ve kimya sanayiinin öne çıkan bir diğer özelliği katma değer dağılımının en bozuk olduğu işkolu olması. İşçilerin katma değerden ücret olarak aldıkları payın ortalaması %11. Bir başka deyişle, işçilere ürettiklerinin sadece dokuzda biri düştü. İşkolundaki verimlilik %30, ücretler de %35 geriledi.

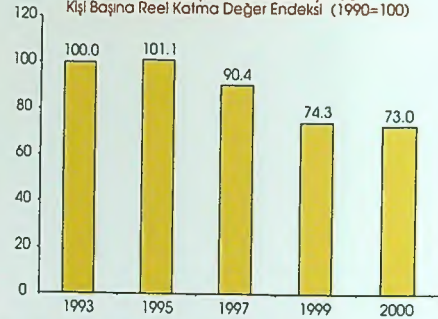
Dokuma, giyim ve deri sanayii

İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME) tarafından 2001 Mart ayında yapılan bir araştırma tekstil sanayiinin en önemli sorunu olarak uzak Doğu ülkelerine göre istihdam maliyetlerimizin yüksek olmasını gösteriyor. İşkolunun sorunları arasında verimlilik, üçüncü sırada. Ancak son on yıllık veriler, tekstil sektörünün verimlilik artışına değil ama, istihdam maliyetlerine çözüm bulunduğunu gösteriyor. 1993'den bu yana reel birim ücretler %41 gerilerken, verimlilik %27 gerilemiş durumda. Tekstil sanayi işçileri 1993-2000 yılları arasında ürettikleri katma değerden ortalama %23 pay aldılar.

Dokuma, Giyim ve Deri Sanayinde Ücretlerin Brüt Katma Değere Oranı

Dokuma, Giyim ve Deri Sanayinde Kişi Başına Reel Katma Değer Endeksi (1990=100)

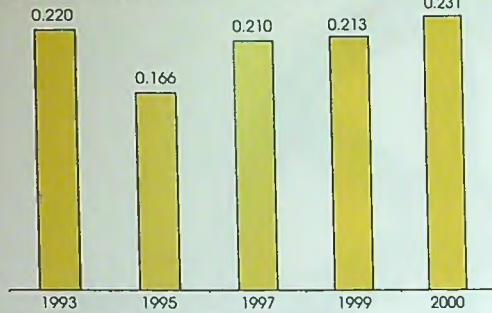

Dokuma, Giyim ve Deri Sanayinde Birim Reel Ücret Endeksi (1993=100)

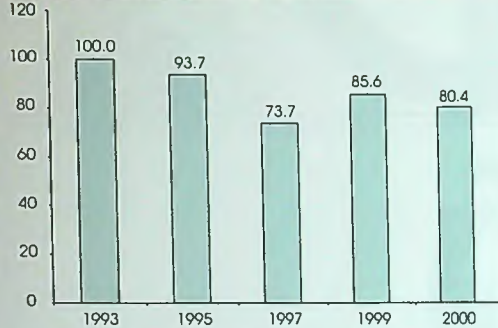

Gıda, Tütün ve İçki Sanayisinde Ücretlerin Brüt Katma Değere Oranı

Gıda, tütün ve içki sanayii

Gıda, Tütün ve İçki Sanayisinde Kişil Başına Reel Katma Değer Endeksi (1990=100)

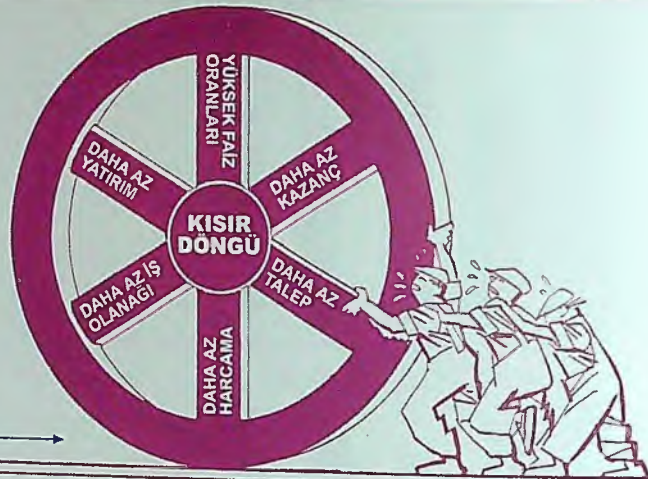
Gıda, Tütün ve İçki Sanayisinde Birim Reel Ücret Endeksi (1993=100)

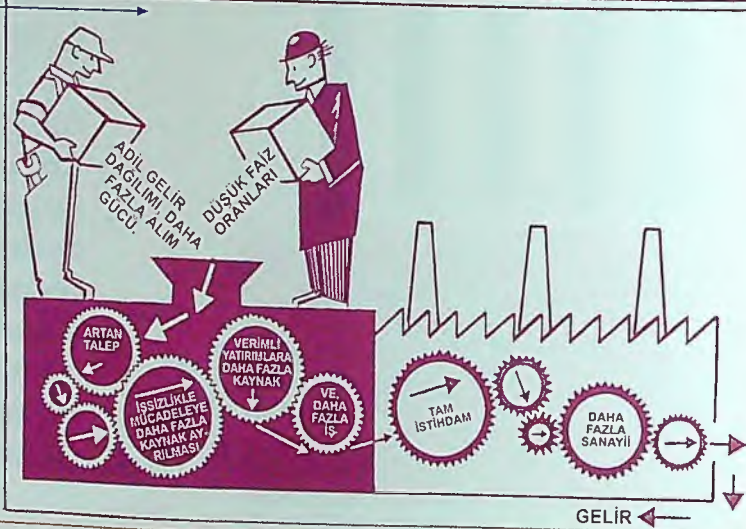
Gıda, tütün ve içki sanayiinde 1993-2000 yılları arasında üretilen katma değer yaklaşık %20'si işçilere gitti. 1993-2002 yılları arasında reel birim ücretler %21 azaldı.

İçki ve tütün sanayiinin öne çıkan kuruluşu TEKEL, 500 Büyük Sanayi kuruluşu içinde hem satış hasılatı hem de karlılık açısından bir çok kez ilk on içinde yer almış bir kurum. TEKEL 2000'li yıllarda özelleştirme programlarının da gözdesi. Borç ödemek için, çalışanların direnişine karşın satılacak. İktidar satmak, çalışanlar işyerlerini korumak için direniyor.

Sermayenin dayattığı kısır döngü

Emekçilerin makro ekonomik çözüm önerisi

 DISK-AR